

A katalán szecessziós mozgalom esélyei*

A katalán Európa legnagyobb létszámú, önálló állammal nem rendelkező nemzete, tagjai zömmel Katalóniában élnek, legtöbbjük, mintegy 6 millió fő katalán nyelvű, kis részük nyelvileg elspanyolosodott. Elvben katalán kötődésűek Valencia és a Baleári-szigetek lakói is, de katalán nemzeti identitásuk nagyon keveseknek van. A Dunántúl méretű Katalónia a Pireneusi-félsziget európai kapuja, a spanyol állam területének 6,5%-át teszi ki, lakosainak száma 7,5 millió, a spanyol népesség 15%-a. Spanyolország soknemzetiségű állam, lakóinak harmada a kasztíliaitól eltérő nemzeti identitású, a több mint 7 millió katalán mellett 2 millió baszk és 2 millió galíciai él a területén.

A katalánokat nyelvük, kulturális sajátosságaik mindig markánsan megkülönböztették a környező népektől. A katalánok önálló nemzetnek tekintik magukat, identitásuk fő elemei a nyelv, a kultúra, a történelem és a terület. A katalán identitás, a katalán nyelvhez és kultúrához ragaszkodás, az önállóság vágya rendkívül erős, a különböző diktatórikus korszakok spanyolosítási törekvései ezt még jobban megerősítették.

A katalánok a kora középkor óta többnyire saját területtel és kormányzattal, teljes vagy részleges szuverenitással, önállósággal vagy autonómiával rendelkeztek. A régiót sok évszázados függetlenség, majd a Spanyolországon belüli nagyfokú belső önállóság után erőszakosan beolvasztották a központosított spanyol államba. Kezdetét vette és bő két és fél évszázadig tartott a terület és katalán lakóinak a spanyolosítása, olykor a legdurvább asszimilációs eszközökkel. A katalánok nem adták fel identitásukat, ám a közelmúltig a többségük abba beletörődött, hogy Katalónia a spanyol állam részét képezi. A modern katalán nemzet kiformálódásától, a 19. századtól kezdve a katalán nemzeti törekvések elsősorban a Spanyolországon belüli kiterjedt belső önrendelkezést célozták, a teljes függetlenség kivívását a katalánok csekély kisebbsége igényelte. Az 1975 után bekövetkező demokratizálódás során széles jogkörű területi autonómia formájában megvalósult Katalónia régóta áhított belső önállósága, a katalán nemzeti kultúra ápolása elől elhárultak az akadályok. A katalán nemzet többsége elégedett volt a megszerzett státussal, legfeljebb a hatáskörök némi bővítésére törekedtek. A függetlenségek továbbra is kisebbségben maradtak a katalán társadalmon belül.

Mindez azonban gyökeresen megváltozott a kétezres évek első évtizedének a végén. A szecessziót követelő katalánok aránya több mint megduplázódott, a spanyol államból kiválás, az önálló államalapítás vált a legnépszerűbb opcióvá, a status quo, a területi autonómia híveinek a tábor a összezsugorodott. A társadalom radikalizálódása a politikai életre is kihatott, a sokáig stabil katalóniai pártrendszer átalakult, a mérsékelt nacionalista, hagyományosan autonomista, a katalán politikai élet meghatározó pártjai is szecesszionista fordulatot vettek. A következő írásban bemutatjuk a fordulat kronológiáját, elemezzük az okait, annak belső és nemzetközi jogi, illetve spanyolországi és európai politikai vetületeit, valamint mérlegeljük a szecesszió, a szuverén katalán államiség esélyét.¹

(Történelmi előzmények) Az önálló katalán állam a 9. század végén jött létre, majd a Katalán-Aragón Királyság 12. századi megalakulása után egy ideig a Földközi-tenger nyugati medencéjének meghatározó hatalmi tényezőjévé vált. Ezekben az évszázadokban a király mellett Katalónia saját politikai és adminisztratív testülete, a Generalitat kezében összpontosult a politikai hatalom, az intézményt a mai autonóm kormányzat az elődjének

tekinti. A kasztíliai vezetésű reconquista után kiépülő spanyol birodalomba Katalónia a belső önállóságát megőrizve tagolódott be – egészen a spanyol örökösödési háborúig. Ekkor, a 18. század elején, a végül vesztes oldalt támogató tartomány elvesztette minden addigi előjogát és autonómiáját, politikai, közigazgatási és igazságszolgáltatási intézményeit megszüntetve beolvasztották a spanyol államba, betiltották a katalán nyelv használatát is.²

A szabadságjogok elvesztését az iparosodás korában némileg ellensúlyozta Katalónia gazdasági fejlődése, ami megerősítette a nemzeti büszkeségüket. A többi spanyolországi térséget leköröző gazdasági teljesítménnyel párhuzamosan politikailag továbbra is a spanyol központi hatalom alárendeltje maradt, de az önállóság igénye sosem tűnt el. A 19. századi modernizáció idején politikai és kulturális tartalommal kibontakozott a katalán nacionalizmus, megszületett a modern katalán nemzet. A katalán önrendelkezés kivívásért politikai mozgalmak, a század végén katalán nemzeti pártok alakultak, amelyek parlamentáris eszközökkel az önálló katalán politikai intézményrendszer visszaállításáért, saját parlament létrehozásáért szálltak síkra.³ 1914-ben részsikert értek el, létrejött ugyanis a Katalónia közigazgatási szétdaraboltságát megszüntető Mancomunitat, a négy katalán provincia közös szerve a modernizálást tartotta fő feladatának, iskolákat létesített, fejlesztette az infrastruktúrát, de ez még távol állt a teljes autonómiától.⁴

A 20-as években Primo de Rivera tábornok diktatúrája fokozta a spanyolosító, központosító politikát, feloszlatta a Mancomunitatot, betiltotta a nemzeti mozgalmakat, a katalán jelképek és nyelv hivatalos használatát.

Az 1931-es második köztársaság hozta meg a valódi autonómiát. Barcelonában rövid időre még a leendő föderatív Spanyolország tagállamaként az önálló katalán köztársaságot is kikiáltották, de végül „csupán” autonóm státust szerzett, státútuma külön parlamentet, kormányt, azaz a Generalitat visszaállítását, saját jogrendszert, igazságszolgáltatást, közigazgatást, költségvetést, kulturális és nyelvi jogokat, gyakorlatilag teljes belső önállóságot biztosított Katalóniának.⁵

A polgárháború idején (1936–39) Katalónia mindvégig a baloldal, a köztársaságpártiak oldalán állt, és a végsőig kitartott Franco ellen. A vereség után nem is kerülhette el a kiépülő diktatúra bosszúját, véres megtorlások kezdődtek, a katalánokat kollektív bűnösnek kiáltották ki a köztársasággal való együttműködés és szeparatizmus miatt (rojo separatistas – vagyis vörös szeparatistáknak nevezték őket), rengeteg katalánt bebörtönöztek, számos népszerű vezetőt kivégeztek (többek között a Generalitat vezetőjét, Lluís Companys elnököt is).

Az „egy állam, egy nemzet, egy nyelv” jelmonddal az egységes, homogén spanyol nemzetállam megeremtéséért küzdő, újraközpontosító Franco diktatúrája a katalánoknak a megtorlást követően is csak kíméletlen elnyomást hozott. A rezsim megszüntette az „autonómiának nevezett tévedést”, feloszlatta az autonóm katalán testületeket, intézményeket, a közigazgatás vezetését központilag kinevezett tisztviselőkre bízta. Mindenre kiterjedően betiltotta a katalán nyelv nyilvános, közéleti használatát (hivatalok, iskola, sajtó, rádió, televízió, könyvkiadás), de még a magánbeszélgetésekben sem volt ajánlatos azt használni. A katalán identitás minden más megnyilvánulását – pl. jelképhasználat, szokások – is üldözték, betiltottak bármiféle katalán kulturális tevékenységet, az iskolákat teljesen elspanyolosították (az óráközi szünetekben is tilos volt katalán beszéd). A katalán ipart igyekeztek a központtól függővé tenni azáltal, hogy a katalán bankokat a madridiakba olvasztatták. Tudatos betelepítési politikával próbálták megtörni a katalán nemzeti egységet. Összességében a diktátor célja a katalán identitás megszüntetése, a teljes asszimiláció volt.

A Franco-éra ugyanakkor gyors gazdasági növekedést és ennek hatására nagymértékű spontán bevándorlást eredményezett Spanyolország szegényebb régióiból, ami jelentősen megváltoztatta Katalónia nemzetiségi összetételét. A centralizáció és a bevándorlás rányomta a bélyegét a nemzeti öntudatra. A katalán önazonosságnak alárendelődve kialakult egyfajta látens hispán identitás, a katalánok zöme a spanyol állam keretein belül képzelte el a tartomány létezését. A diktatúra idején rejtőzködő katalán nemzeti mozgalom, a katalánizmus, amely magában foglalta a regionalista, autonómiapárti, föderalista, nacionalista és szeparatista irányzatokat, vagyis a belső és külső önrendelkezés híveit egyaránt, egyre inkább autonomista dominanciájú lett.

(Demokratikus átalakulás, katalán autonómia – az 1978. évi alkotmány) Franco halálával, 1975-ben megkezdődött a demokratikus átalakulás folyamata, az erőszak nélküli átmenet a diktatúrából az alkotmányos demokráciába. 1978-ban hatályba lépett az új, demokratikus spanyol alkotmány, amely elismerte Spanyolország nemzetiségi, nyelvi és kulturális sokféleségét, történelmi nemzetiségnek nevezte a katalánt (és a baszkot, galíciait), és az addig központosított országot 17 autonóm közösségre tagolva regionalizálta.⁶

A demokratikus átmenet, a hagyományosan nacionalista spanyol hozzáállás tesztje az volt, hogy alkotmányosan lehetővé teszik-e a baszk és katalán belső önrendelkezést, politikai autonómiát. Ennek lehetősége korábban kizárólag az ország rövid köztársasági és demokratikus periódusaiban adatott meg (az 1873–74-es első, majd az 1931–39-es második köztársaság idején), mindkét alkalommal a demokratizálást a régiók, nemzetiségek autonómiájával ötvözték, teljesítették ki. Mindkét kísérletnek a hadsereg beavatkozása vetett véget, ami jelezte a spanyol nacionalista szemléletmód erejét. 1975 után először történt meg a spanyol történelemben, hogy monarchikus keretek között ment végbe a demokratizálás, ami ismét a politikai autonómiák megteremtésével járt együtt.

Az alkotmány a demokratikus folyamat tetőzése volt, minden számottevő politikai erő egyetértett abban, hogy a múlttal szakítást egy konszenzussal elfogadott alaptörvénnyel kell teljessé tenni. Ám az alkotmány egy zavaros és bizonytalan helyzetben született átmeneti megoldás volt (a katonai diktatúra, a visszarendeződés fenyegető árnyéka még nem tűnt el), ami akkor kiváló és kompromisszumos alapot teremtett a normalizációhoz, a demokrácia megszilárdulásához. Félig lebontotta a spanyol nemzetállamot, létrehozta a területi politikai autonómiák együttesét, a többségi spanyolok és a kisebbségek közötti viszonyt részben új alapokra helyezte. Ám a nemzetiségek kérdésében felemás megoldás született, az autonóm közösségek rendszere tartósan nem rendezte a nemzeti-nemzetiségi kérdéseket, főleg a baszk és katalán nemzetek igényeit, nem teremtett valódi plurinacionális, konszociációs államot, csak félig-meddig, amit kezdettől ellentmondások feszítettek.⁷

Az alkotmánynak a nemzeti, nemzetiségi kérdésben kulcsfontosságú 2. cikke egyszerre rögzíti a spanyol nemzetállam oszthatatlan egységét (a nemzet kifejezésén egyértelműen a spanyolságot értik, amibe az összes állampolgár beletartozik), a szuverenitás egyedüli hordozója a spanyol nemzet, valamint biztosítja a nemzetiségeknek és régióknak a politikai autonómiát úgy, hogy a nemzetiségek a spanyol nemzet részét képezik és nem szuverén közösségek. Az alaptörvény nem tudta koherensen megoldani a kettős célt, hogy a nemzetállami szemléletmódot összeegyeztesse a nemzetiségi törekvésekkel, hogy az állam integritását megőrizve ismerje el a nemzeti identitásokat, hiszen a baszkokat és a katalánokat nyilvánvaló nemzeti mivoltuk dacára a spanyol nemzetbe tagolva csupán nemzetiségnek titulálta.

Csak ilyen torzulásokat okozó kompromisszummal tudták összefésülni a többségi spanyol nemzet vezetői a Spanyolországról vallott két, teljesen eltérő víziót (a spanyolok nemzetállama, államnacionalizmusa versus az itt élő egyenjogú nemzetek közös állama).

Az egység és az autonómiák ötvözése egy hibrid államot alkotott, amely egyszerre hordoz unitárius, központosító nemzetállami jegyeket, másrészt regionalizált ország, területeinek politikai autonómiájával. A hibrid inkább a nemzetállami változathoz áll közelebb, hiszen az ország teljes regionalizálásával (a „café por todos”, avagy a „kávét mindenkinek” elv alapján mesterségesen létrehozva egyes, korábban sosem létező régiókat is) voltaképpen a nemzeti egységet és a régiók autonómiáját teremtette meg, miközben a baszkok és a katalánok az állam egységét és a nemzetek autonómiáját szerették volna elérni.⁸

A modern Spanyolország szinte mindig nemzetállam-építő nacionalista volt, az államot a spanyol dominancia eszközeként használták. Az 1981-es katonai puccskísérelt után kiderült, hogy ez a demokráciában sem lesz másként, nem lesz nemzetek közötti egyenlőség, nem valósul meg a nemzeti közösségek integrációja.

(*A katalán státútum, nyelvvédelem, politika, gazdaság az autonómiában*) 1977 őszén visszaállították a katalán önkormányzatot, annak politikai intézményét, egyben jelképét, a *Generalitat de Catalunya*-t. A széles körű katalán autonómiát létrehozó törvény 1979 decemberében – katalóniai népszavazás után – lépett életbe. Ez a státútum szabályozza az autonóm közösség életét, a belső önrendelkezés keretében a *Generalitat* gyakorolja a politikai hatalmat Katalóniában. A *Generalitat* három intézményből áll: törvényhozói gyűlés, kormány, elnök. A katalán parlament által választott elnök jogköre kiterjedt, ő irányítja a kormány munkáját, képviseli a „katalán államot”, életbe lépteti a parlament által hozott törvényeket.⁹

Az egész országot érintő stratégiai feladatok irányítása a központi kormányzatnál maradt, így a nemzetközi kapcsolatok, a fegyveres erők, a jogrendszer, az igazságszolgáltatás, az adó- és pénzügyi rendszer is. Az úgynevezett megosztott hatásköröknél az állam lefekteti a törvényi alapokat, amit a katalán közösség részletez. Ilyen a gazdaság, a kereskedelem, a média. A kizárólagos autonóm közösségi illetékesség a tartományi és helyi ügyekre vonatkozik (regionális tervezés, a gazdaság helyi ügyei, mezőgazdaság, környezetvédelem, a tudomány, kultúra, oktatás, szociális gondozás, nyelvpolitika, egészségügy, rendőrség, turizmus, sport).¹⁰

Katalónia az önkormányzás számos szimbólumával rendelkezik (például saját címer, a vörös arany csíkozású saját zászló), nemzeti himnuszuk a mintegy száz éve született *Els Segadors*. Szeptember 11-i nemzeti ünnepükön (Diada) függetlenségük 1714-es elvesztésére emlékeznek, ami az ellenállásukat testesíti meg.¹¹

Katalónia a következő egy évtized alatt elérte az autonómia magas szintjét, bár a központi kormányzat próbált akadályokat gördíteni a belső önrendelkezés kibontakozása elé.

Autonómia-státútuma értelmében Katalónia két hivatalos és egyenrangú nyelve a katalán és a kasztíliai. (A spanyol alkotmány megadja a nemzetiségi nyelvek használatának jogi keretét: az állam hivatalos nyelve a kasztíliai, amelyet minden spanyol állampolgárnak kötelessége ismernie, de az autonóm közösségek a saját nyelvüket – ha van ilyen – is hivatalossá tehetik.) 1983-ban fogadta el a tartomány törvényhozása a nyelvi normalizációs törvényt. Eszerint a tartományi közigazgatás nyelve alapvetően a katalán, de a polgárok igényük szerint spanyolul is intézhetik ügyeiket a hatóságokkal. A katalán nyelv közéleti térnyerése fokozatosan zajlott, a pártok hozzáállására utal, hogy a parlamentben mindenki katalánul beszél, bár a spanyol is használható lenne. A törvény a nem kormányzati köz- és magánintézmények nyelvhasználatát nem szabályozta. Az egyház megtette első nyelvének a katalánt, a gazdasági életben inkább a spanyolt használják. Katalónia már a 80-as években kérte az Európai Parlamenttől, hogy a katalánt ismerjék el az Unió hivatalos nyelveként.¹²

A tartomány nyelvi, etnikai összetételét mindig nagyban befolyásolta a többi spanyolországi térséghez viszonyítva kedvező gazdasági helyzete, emiatt állandó bevándorlási hullámnak volt kitéve. Katalónia jelenlegi lakosságának a fele máshol született, a népesség fele katalán, a másik fele kasztíliai anyanyelvű, de csaknem mindenki ért és beszél a másik nyelven, a tartomány lakói zömmel kétnyelvűek. A Franco-rezsim spanyolosító politikája, a nyelv több évtizedes betiltása, a közéletből és az oktatási rendszerből való eltűntetése azt eredményezte, hogy írott formában még az anyanyelvűek közül sem mind használja a katalánt, a spanyolok közül pedig szinte senki.¹³

Az autonómia-státútum teljes és kizárólagos illetékességet biztosít Katalóniának az oktatásban. A tartomány fokozatosan a katalánt tette a tanítás nyelvévé az oktatás minden szintjén, célja az, hogy a kötelező iskolai évek végére anyanyelvüktől függetlenül minden diák váljon szóban és írásban is magas szinten kétnyelvűvé. Az egyetemeken kétnyelvűek, a katalán nyelv ismerete nélkül Katalóniában egyetemi diploma nem szerezhető, a gyakorlatban az egyetemi órák mintegy fele folyik katalánul.¹⁴

A nyelv terjedése a tömegkommunikáció terén is töretlen. Számos katalán nyelvű napilap, évente több ezerféle könyv jelenik meg katalánul. A Generalitat teljesen katalán nyelvű közszolgálati tévé és rádiócsatornákat üzemeltet, rengeteg a katalánul sugárzó kereskedelmi rádióadó, a katalán az egyik legaktívabb európai nyelv az interneten.

A katalánság megőrzésének alapja a katalán nyelv elterjesztése. Amióta a közéletbe, az oktatási rendszerbe és a tömegkommunikációba visszatért a nyelv, a katalánt szóban és írásban birtoklók száma folyamatosan nő, terjed a katalán hétköznapi, köznyelvi használata.¹⁵

A mai katalán pártrendszer a demokratizálódás idején alakult ki, sokáig két mérsékelt párt játszott vezető szerepet az állami, illetve helyi szinten történő választásokon: a jobboldali Konvergencia Unió koalíció (CiU) és a baloldali Katalán Szocialista Párt (PSC).

A katalán politikai világ két törésvonal mentén jellemezhető. Az egyik a jobboldal-baloldal szerinti csoportosítás, a másik a katalán, illetve spanyol nacionalizmus közti megoszlás. A tartomány pártrendszerét meghatározzák a katalán nemzeti erők, valamilyen szinten minden katalán párt nacionalista, még a szocialista és a kommunista párt is katalán nemzeti színű és nem spanyol. A legutóbbi évekig a legtöbb katalán párt számára a nacionalizmus a katalán nyelv és kultúra erőteljes védelmét, a minél nagyobb politikai autonómia elérését jelentette egy decentralizált Spanyolországban.¹⁶

A katalán nacionalizmus fő irányát a közelmúltig a mérsékelt, non-szeparatista Konvergencia Unió reprezentálta, évtizedekig Katalónia legerősebb kormánypártja volt. A párt ideológiáját alapító vezetője, Jordi Pujol évtizedekig szinte egy személyben testesítette meg, 1980-tól a Generalitat 2003-ig mindig újraválasztott elnökeként Katalónia nemzeti, kulturális függetlenségét szerette volna kivívni a spanyol államon belül. Meghatározó szerepét jelzi, hogy pártja nacionalizmusára a pujolizmus szót használták. A CiU célja Spanyolország „katalánizálása”, a többnemzetiségű spanyol állam megteremtése volt. A közelmúltig a párt azt az álláspontot képviselte, hogy a katalán és a spanyol érdekek összeegyeztethetőek a spanyol államon belül.¹⁷ A katalán politikai elit sokáig arra törekedett, hogy konszociációs modern demokráciává váljon az ország, ahol a nemzeti közösségek erőteljes belső önrendelkezésük mellett együtt kormányoznak, és mindegyikük érdekei érvényesülnek.

A 90-es években a katalán nemzeti pártok jelentős szerepet játszottak a spanyol politikai életben. Addig a Spanyol Szocialista Párt (PSOE) stabil többséggel kormányzott, azt követően azonban a jobboldali Néppárt (Partido Popular, PP) vagy a PSOE csak úgy tudott kormányt alakítani, hogy az abszolút többséghez szüksége volt nemzetiségi pártok,

több képviselője miatt főleg a katalán CiU támogatására is, utóbbi lett leginkább a mérleg nyelve. A CiU az egyik, illetőleg a másik nagy spanyol pártot is hatalomra segítette. Ez javította a katalán érdekvédelem esélyeit, és engedményeket tudtak cserébe kicsikarni: az autonóm közösségeknek nőtt a beleszólása EU-ügyekben, több önálló hatáskörhöz jutottak (pl. oktatás, mezőgazdaság, környezetvédelem, egészségügy). 2000-ben a Néppárt egyedül elérte az abszolút többséget, a CiU és más regionális pártok befolyásoló képessége nagyban lecsökkent.¹⁸

Autonómiájának kiépülésével Katalónia kedvező gazdasági adottságait is fokozottabban ki tudta használni. Spanyolország 1986-os belépése az európai integrációba, a Barcelonai Olimpia infrastruktúrájának megteremtése – és a tény, hogy az országba érkező külföldi beruházások egyharmada itt valósult meg – a katalán gazdaság nagymértékű fellendülését eredményezte. Katalónia az ország egyik leggazdagabb régiója, de a később elemzett elvonások miatt előnye egyre csökken. A bruttó nemzeti össztermék (GNP) 20%-át, az ipari termelés 24%-át, a spanyol külkereskedelem 30%-át adja. A spanyol állam bevételeinek csaknem negyede innen származik. A katalóniai egy főre eső GNP megközelíti az Európai Unió átlagot.

(A katalán státútum-reform körülöttei konfliktusok) A 90-es évek óta országszerte komoly viták zajlottak az autonómia-státútumok megreformálásáról, sőt, Spanyolország föderális állammá alakításáról. Utóbbinak a katalánok nem voltak feltétlenül a hívei, mivel úgy gondolták, hogy a történelmi nemzetek talán nagyobb veszélyben lennének egy uniformizáltan föderális Spanyolországban, mint a különböző szinteken álló autonómiák által alkotott államban.

2003-ban az alkotmány 25. évfordulóján fokozódott a vita az autonóm közösségek jogairól. Az egyedül kormányzó, és így centralizációs szándékait szabadabban érvényesítő Néppárt és annak vezetője, Aznar miniszterelnök elutasította a régiók hatáskör-növelését, amit főleg Katalónia és Baszkföld szorgalmazott, ugyanis a központosítás mindkét helyen komoly elégedetlenséget okozott. Katalónia meghatározó katalánista pártjai úgy döntöttek, hogy új autonómia-státútumot dolgoznak ki. Számos jelképes és praktikus kérdésben bővíteni szándékoztak az autonómián, hogy a katalán önkormányzat valódi politikai döntéshozó legyen, illetve célul tűzték ki a katalán nemzeti közösség elismertetését.

2004-ben a szocialisták meglepetésszerűen megnyerték az országgyűlési választásokat, de a regionális pártok támogatása nélkül nem tudtak volna kormányt alakítani, így a hatalomváltás új esélyt kínált a katalánoknak (akiknél először a demokratizáció óta 2003-ban szintén baloldali, szocialista vezetésű kormány alakult).¹⁹ Miután Zapatero miniszterelnök ígéretet tett rá, hogy pártja megszavazza, támogatja a katalánok reformtörekvéseit, 2005 őszen Katalónia parlamentje a három baloldali kormánypárt és az ellenzékbe kerülő CiU együttműködésével új, az eddiginél szélesebb hatásköröket biztosító autonómiatörvényt szavazott meg (120 igen és 15 nem vokssal, a PP kivételével mindegyik párt támogatta).

Az új, elődjénél jóval részletesebb, hosszabb és pontosabb „Estatut”-nak (57 helyett 223 cikkből állt) számos vitatott eleme volt.

- A szöveg rögzítette Katalónia, a katalánok „nemzeti” státusát, teljes önkormányzási, önrendelkezési jogát. A katalánok azzal indokolták a kifejezés létjogosultságát, hogy saját történelmük, nyelvük, kultúrájuk és több más nemzeti jellegzetességük van, a preambulum történelmi kontextusban részletezte a katalán nemzeti identitást.
- Katalónia a konkrét hatásköröket illetően széles pénzügyi, adózási, igazságszolgáltatási önállóságot igényelt, illetve tovább erősítette a katalán nyelv szerepét, használatát. A pénzügyi függetlenség azt célozta, hogy ne szivattyúzhassa ki tovább

mértéktelenül a spanyol állam a Katalóniában előállított javakat. A státútum alapján a közös kasszába a korábbi szinthez képest jóval kevesebbet fizet be, annyit, ami nem csökkenti a régiók közötti pozícióját az egy főre eső jövedelmek terén (az eddigi elvonások miatt ez történt). A különböző adók (pl. személyi jövedelemadó, forgalmi adó) fele Katalóniában marad, az adókat külön katalán adóhatóság szedi be és nem az állam.²⁰

November elején a katalán pártok képviselői megerősítésre a spanyol parlament elé terjesztették az elfogadott státútumot. Katalónia nemzet mivoltát hangsúlyozták, kiemelve, hogy a katalánok tisztelik a spanyol nemzetet, sok katalóniai egyúttal a spanyol nemzethez tartozónak is érzi magát, a katalán nemzet a hazájának Spanyolországot tartja, de annak túl kell már lépnie az egy állam = egy nemzet idejétmúlt és az ország nemzetiségi összetételét figyelmen kívül hagyó nacionalista felfogásán.²¹

A státútum az 1978 óta fennálló Spanyolország legnagyobb vitáját gerjesztette, felháborodást váltott ki a spanyolok körében. A hadsereg egyik vezetőjét le kellett váltani, mert némi francoista reflexszel a katonaság bevetésével fenyegetőzött, hogy megakadályozza az illojális katalánok terveinek megvalósítását, a spanyol nép és az ország területi integritásának veszélyeztetését. Az ellenzékbe szorult Néppárt hevesen ellenezte az autonómia szélesítését, a túlsúlyban lévő jobboldali spanyol médián keresztül támadást indított a katalánok jogkörnövelése ellen. Gerjesztette a spanyolok katalánfóbiáját, valósággal hisztérizálta a közvéleményt, meghirdette a katalán termékek bojkottját, demonstrációkat szervezett.²² Paradox helyzet alakult ki: a spanyol államról, annak felépítéséről az önálló államiságot nélkülöző katalánok a nemzetiségi valósághoz adaptált koherens vízióval rukkoltak elő, míg az államot birtokló spanyolok ragaszkodtak a valóságtól idegen, voluntarista elképzelésekhez.

A kormányon lévő PSOE csak jelentős módosításokkal, tartalmának hígításával volt hajlandó elfogadni a státútumot, hosszas politikai egyeztetések után ez megtörtént, a katalánok kompromisszumkészségét jelzi, hogy elfogadták a csökkentéseket, a cikkelyek kétharmadához hozzányúltak. A lényeg azonban érintetlen maradt: a jogkörbővítések, az állam és az autonóm közösség közötti új hatáskörelosztások, a fiskális autonómia, a nemzeté nyilvánítás benne maradt a szövegben. (A kisebbik katalóniai koalíciós párt, a függetlenségpárti ERC ekkor már nem támogatta a dokumentumot, mert az szerinte nem ment elég messze.)

2006 tavaszán a spanyol törvényhozás jóváhagyta a módosított tervezetet, amihez a kormányon lévő szocialista párt és a spanyol parlamentben frakciót alkotó CiU megállapodása volt szükséges, de voksaival támogatta a státútumot az összes baloldali és nemzetiségi párt is (a baszkok és a galíciaiak is). A spanyol történelemben először ismerték el nemzetként a katalánokat, bár a spanyol alkotmány szerint a katalánok továbbra is csak az ország egyik nemzetiségét alkották. Az új státútumot a spanyol törvényhozás felsőháza is jóváhagyta, majd a katalóniai polgárok népszavazáson is megerősítették (49%-os részvétel mellett 74%-os támogatottsággal, a spanyolajkú „bevándorlók” zöme nem voksolt). A katalán társadalom évről évre nagyobb többsége igényelte a reformot, ekkor már 65% tartotta elégtelennek az autonómia szintjét, közülük 30% föderális tagállamként, 20% független országgént képzelte el Katalónia jövőjét.

A katalán kezdeményezés azonnal hatást gyakorolt az egész autonóm közösségi rendszerre. Baszkföld ügyei nem hatnak ennyire, ugyanis mindenki elkönyvelte, hogy speciális elbánásban részesül, ami másokra nem terjed ki. Az új katalán jogköröket azonban az összes többi autonóm közösség magának igényelte, ugyanis már Katalóniához mérik a jogköreiket, úgy gondolják, hogy amit Katalónia kivív, az nekik is jár, sorban érkeztek is az új státútumok. (Andalúzia volt e téren a fő hangadó.)²³ Pedig a legtöbb autonóm közösség nem különösebben igényelte kezdetben az autonómiát, de ma már ragaszkodnak

hozzá, gazdasági-társadalmi fejlődésük zálogát látják benne. Pláne, hogy a decentralizáció csökkentette a területfejlődési egyenlőtlenségeket, a kompenzációs, újraelosztási alap révén a szegényebb régiók valamennyire felzárkóztak, ők kifejezetten érdekeltek a fennálló elosztási rendszer megmaradásában.

A többszörösen elfogadott, többszörösen legitim státútumot a király aláírta és kihirdette, az jogerőre emelkedett, ám az ellenzéki jobboldal egy percig sem nyugodott bele a hatályba lépésébe. 2006 nyarán a Néppárt alkotmányellenességre hivatkozva az Alkotmánybírósághoz fordult, hogy semmisítse meg a státútum újításait. Főleg a katalán nemzet titulust, a katalán nyelv kötelező ismeretét és a fiskális önállóságot támadták. A párt vezetője, Mariano Rajoy szerint a katalánok egyoldalúan likvidálták a fennálló állammodellt, és az autonóm közösségek helyett egy aszimmetrikus konföderációt hoztak ezzel létre, amelynek Katalónia a kedvezményezettje.

A testület négy év halogatás után 2010 nyarán hozta meg a döntését. A majdnem ezer oldalas ítélet a státútum 14 kulscikkelyét alkotmányellenesnek találta és megsemmisítette, további 27 fontos cikkelyt szűkítően átértelmezett. Ezzel az új státútum összes lényeges újdonságát kivette a szövegből, az új elemeknek az a kevésbé releváns része maradt meg, amelyek révén a politikai autonómia valamivel kiterjedtebbé vált, de a státútum-reform elvesztette az értelmét.

- Áldozatul esett a katalán „nemzet” titulus, az Alkotmánybíróság szerint az egységes spanyol nemzetállamban a nemzet kifejezése csak Spanyolország egészére vonatkozhat, részközösségére nem. Az államban a spanyol nemzet a szuverenitás egyedüli hordozója, a katalánoknak nemzetiségként nincs szuverenitásuk. Ezzel a testület a nemzetállami sémához ragaszkodva elvetette Spanyolország többnemzetű koncepcióját.
- Az AB nem ismerte el azt sem, hogy Katalóniának „történelmi jogai” lennének (harminc évvel korábban a baszkoknak elismerték), és ezzel kihúzta a jogalapot a baszkoknak biztosított különleges fiskális jogok, a fiskális önállóság alól. Vagyis az önálló katalán pénzügyi rendszer is vágyalom maradt.
- Megsemmisítette a katalán nyelv használatát érintő új rendelkezéseket, többek között a katalán nem lehet a régió elsődleges nyelve, és ismerete nem lehet kötelesség Katalóniában. Sőt, az oktatásban betöltött szerepéhez is hozzányúlt, előírva, hogy az eddigi gyakorlattal ellentétben lehetővé kell tenni a spanyol nyelven zajló oktatást is. Az ítéletet követően valóságos offenzíva indult el a spanyol állami szervek részéről, hogy kikényszerítsék a katalán tannyelvű oktatási rendszer spanyolosító módosítását.
- Törölte a hatáskörök növelésére, azoknak a központi államtól való függetlenítésére vonatkozó cikkelyeket, így a katalán igazságszolgáltatási jogköröket, a Generalitat külügyi jogosítványainak bővítését.²⁴

Az ítélet lényegében kizárta az autonómiák jelentősebb hatáskörbővítését, bebetonozta az 1978 után kialakult állapotot. Kiderült, hogy az autonóm közösségi rendszert nem lehet bővíteni, továbbfejleszteni, nem lehetséges a tovább decentralizálás.

Felvetődik az alkotmánybírósági döntés legitimitásának a kérdése, mivel nem lehet politikától független intézménynek tekinteni, a két fő spanyol párt, elsősorban a Néppárt komoly befolyása és nyomása alatt állt, és ez a két párt mélyen átítatott a spanyol nacionalizmussal, nemzetállami szemléletmóddal (még a PSOE nagy része is).

A mérsékeltbb katalán autonómiareform tehát végül ugyanúgy elbukott a többségi nemzet ellenállásán, mint az akkoriban benyújtott radikálisabb baszk tervezet, amely föderális tagállami státust igényelt Baszkföldnek.

(A függetlenségi vágy fellobbanása) A 2008-ban kitört gazdasági válság miatt már meglehetősen zaklatott katalán társadalom a szerintük a spanyol nacionalista politika nyomásgyakorlásának hatására született alkotmánybírószági döntést felháborodva fogadta. Első reakcióként Barcelona utcáin egymillió ember tiltakozott az ítélet ellen a „Nemzet vagyunk, mi döntünk” szlogennel, a tüntetők zöme ekkor még „csak” a státútumot védte, de elhangzottak már függetlenségi jelszavak is. A szeparatizmust évtizedek óta elutasító, Katalónia jövőjét a spanyol államon belül elképzelő, az autonómia hatáskör-növelésében, Spanyolország konzociacionális átalakításában gondolkodó katalán identitású polgárok sokasága ekkor ábrándult ki végleg Madridból. A spanyolok merev és javíthatatlan nacionalizmusának bizonyítékát látták a státútum sorsában. A kiábrándultak közé tartozott maga Jordi Pujol is, aki szerint világossá vált, hogy amire vezető politikusként két évtizeden át törekedett, az illúzióknak bizonyult, a plurális, multietnikus, többnemzetű Spanyolországra semmi esély.

A 2010 novemberében tartott katalóniai választásokat szokás szerint a CiU nyerte, de két ellenzékben töltött ciklus után ezúttal kormányt is tudott alakítani, a Generalitat elnöke Artur Mas lett. Az új vezetés a gazdasági válság leküzdésére, és ezzel összefüggésben az elutasított katalán igények közül a fiskális paktum megkötésére összpontosított – ám az immár néppárti vezetésű spanyol kormányban nem talált partnerre.

2011-re az addig marginálisnak számító szecesszió hirtelen a katalán többség vágya lett. A radikális, szecesszionista politikai erők sokáig a katalán nacionalizmus kisebbségét alkották, céljuk a 80-as évek vége óta Katalónia Európán belüli területi függetlensége volt, amit kimondottan nem erőszakos, hanem békés, demokratikus úton kívántak elérni. A katalán szecesszionizmus hagyományosan pacifista, Baszkfölddel ellentétben itt nincs a szeparatista iránynak terrorista támogatása, azzal szemben egyöntetű a visszautasítás. Ezt az irányzatot leginkább az 1931-es alapítású Katalán Republikánus Baloldal (ERC) képviselte, a katalán választásokon eddig általában 7-10% körüli eredményeket ért el.²⁵

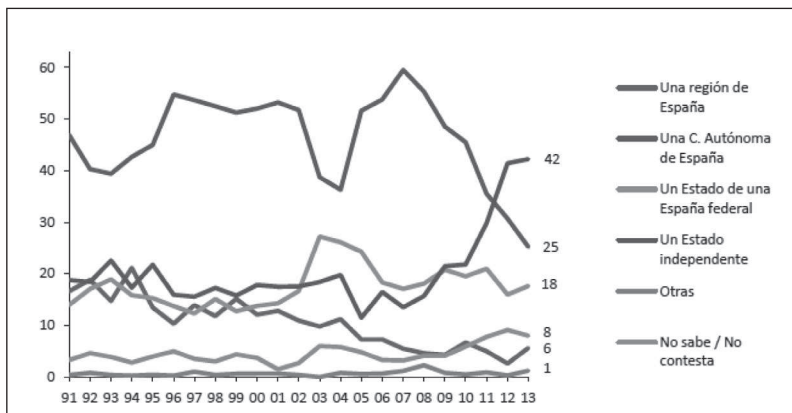
A kiválás igényét először tömegdemonstrációk (milliók részvétellel), civil szervezetek kezdték el megjeleníteni, majd a meghatározó nacionalista parlamenti pártok többsége (így története során először a CiU is), illetve maga a Generalitat is felvette a célkitűzései közé. A nyíltan a függetlenséget követelő, másfél millió embert megmozgató 2012. szeptemberi Diada hatására, érzékelve, hogy Katalónia politikai klímája alapvetően megváltozott, a szecessziós igények felé nyitottá váló Mas elnök feloszlatta a parlamentet és ősze előrehozott választásokat írt ki, amit a függetlenségről szóló referendum kiírásának kérdésével tematizált, hogy pártja élén a függetlenedési folyamat megkezdésére egyértelmű választói felhatalmazást kapjon.

A 2012. novemberi választások így elsősorban a kiválás kérdéséről szóltak. Katalónia lakóinak meggyőző többsége a katalán nemzet „döntéshez való joga”, a szecesszióról kiírandó népszavazás mellett kampányoló négy pártot támogatta (a voksok 58%-át kapták, ami 87 mandátumos meggyőző többséghez volt elég a parlamentben), nyíltan nem mindegyik hirdetett szecesszionizmust, ezért nem lehet állítani, hogy a katalánok csaknem 60%-a már ekkor kiválaszpárti volt. A CiU ugyan megőrizte az első helyét és kormányzati pozícióját, de szavazatban és mandátumban is visszaesett (a voksok 31%-a 50 képviselői helyre volt elég), míg a szecesszió kérdésében radikálisabb ERC sokat javított a korábbi eredményén (14%-os voksaránya 21 mandátumot eredményezett). A CiU-tól nem a szecessziós fordulat miatt pártoltak el szavazói, hanem sokaknak a régóta függetlenség-párti ERC hitelesebbnek, karakteresebbnek tűnt.²⁶

Az új katalán parlament a Katalónia népének szuverenitását és döntéshez való jogát tartalmazó deklaráció elfogadásával kezdte el a munkáját. A 2013. január 22-én megszavazott 5/X számú határozatot a négy népszavazáspárti politikai erő támogatta, a három „unionista” párt pedig ellenezte).

Madrid továbbra is abból indult ki, hogy az önérdéket követő katalán politikusok szították fel a katalán függetlenségvágyat. Ennek éppen a fordítottja igaz, a katalán társadalomban megerősödő függetlenségi igény hatott a politikára, és lökte például a mérsékelt nacionalista CiU-t a szecesszió nyílt támogatásának az irányába, különben a radikalizálódó szavazók kihátráltak volna a párt mögül. Ahogy láttuk, így is sok támogatót veszített, mert sokan a radikálisabban és régebb óta függetlenségpárti ERC-hez csapódtak, a hagyományosan kis párt népszerűségben kezdte megközelíteni a kormánypártot.

A közvélemény-kutatások és a regionális parlamenti választások eredményei egyértelműen igazolják 2010 után a függetlenségpárti tábor hirtelen növekedését. Míg korábban arányuk stabilan az összlakosság 15-20%-a körül ingadozott (a katalóniai lakosok ötöde-hatoda tekinthető régóta a függetlenség elszánt hívének), a gazdasági krízis és a státútum-reform érdemi elemeinek madridi elutasítása óta a szecesszió híveinek aránya meredeken emelkedni kezdett és három év múlva, 2013-ban arányuk már megközelítette az 50%-ot. Ezzel párhuzamosan 2006–2013 között Katalóniában az erős katalán nemzettudatúak száma és aránya megnövekedett, miközben a spanyol identitásúaké szignifikánsan csökkent.²⁷

A katalán státus-alternatívák megítélésének változásai 1991–2013

Liñeira (2013) 4. o., Civit i Carbonell (2013) 21. o.

Időközben egyre kevesebben lettek az autonómia hívei. Évtizedekig magasan a legnépszerűbb opció volt, stabilan 40-50% támogatta, a státútum-reform annyira elégedetté tett sokakat, hogy ez az arány 2006-ban 60%-ra emelkedett. A státútum „megcsonkítása” után viszont a status quo mellettiek aránya meredek zuhanásba kezdett és a felénél is kevesebbre apadt (véltetően elsősorban spanyolajkú betelepülők és leszármazottaik támogatják továbbra is). A két álláspont közötti egyfajta köztes variációt, a föderális tagállamiságot igénylők tábora stabilan 15-20% körül alakult, vagyis ez az alternatíva sosem volt igazán meghatározó. (A negyedik, elméletileg lehetséges modell, az autonómia csökkentése, a Katalónia „Spanyolország szimpla régiója le-

gyen” opció támogatottsága manapság elenyésző, 5-6%-os, pedig még a 90-es évek elején 20%-ra is felkúszott, a Katalóniában élő spanyol nemzetiségűek körében volt népszerű, de azóta már náluk sem ez a fő irány.)²⁸

Milyen legyen Katalónia státusa? Katalónia lakosainak válaszai 2006–2013 között

Lluch (2013) 278. o., Bel (2013) 55. o.

%-ban	Független ország	A föderális Spanyolország tagállama	Autonóm közösség	Régió (politikai autonómia nélkül)	Nincs válasz, egyéb
2006	15,9	32,8	40,0	6,8	4,5
2007	17,3	33,8	37,8	5,1	6,0
2008	17,4	31,8	38,3	7,1	5,4
2009	21,6	29,9	37,0	5,9	5,6
2010	25,2	30,9	34,7	5,9	3,4
2011	28,2	30,4	30,3	5,7	5,4
2012	44,3	25,5	19,1	4,0	7,1
2013	46,4	22,4	20,7	4,4	6,1

Ha kizárólag a függetlenség kérdéséről kellett állást foglalni pro és kontra, akkor a kiválás támogatói még többen lettek. 2012-ben a szecesszióra voksolók aránya az 50%-ot is meghaladta, és a következő években néhány százalékkal többségi álláspontot képezett, az elutasítók aránya ezzel párhuzamosan 20%-ra csökkent.²⁹

Összegezve: ha több státuslehetőség közül (önállóság, föderális tagállam, autonómia, régió) lehetett választani, akkor 2013-ban a katalóniai polgárok 45%-a támogatta a szecessziót, ha csak a függetlenségről lehetett dönteni igen-nem formájában, akkor kb. 55% kivált volna. Vagyis a népesség 10%-a másodlagos preferenciaként támogatta a szuverén államiságot, vélhetően azok, akiknek a föderális megoldás volt az elsődleges preferenciája. Ezek az arányok a következő évben sem változtak, a szecessziós tábor nagysága stabilizálódott.³⁰

A függetlenség támogatottsága egy hipotetikus referendumon 2011–2013 (%)

Bel (2013) 26., 56. o., Lluch (2013) 279. o.

	Támogatja	Elutasítja	Nem szavazna	Nem tudja/nincs válasz
2011. június	42,9	28,2	23,3	5,6
2012. június	51,1	21,1	21,1	6,7
2012. október	57,0	20,5	14,3	8,2
2013. június	55,6	23,4	15,3	5,7

(A függetlenségi vágy okai) Hosszú idő alatt, sok tényező eredményeként érlelődött meg a kiválás igénye a katalánokban. A közvélemény-kutatások tanúsága szerint is a katalán szecesszió-

nistákat nem valamiféle túlhevült nacionalizmus jellemzi, a nemzeti identitásra hivatkozás a negyedüknél jelenik meg fő érvként, amit megelőznek a gazdasági okok, de számos más tényező is releváns (pl. a spanyolok katalán-ellenessége). A kiválás támogatásának tehát többretegű okai vannak.³¹ Az utóbbi években két fő komponens fűti a szecessziós vágyat. A kiválási szándék egyik fő oka a katalán identitás kulcselemeinek negligálása, a spanyol többség nem adja meg az egyenjogúságot Katalóniának, a nemzetként való elismerés megtagadása mellett ide tartozik még a katalán nyelvhasználat ellen indított támadás. A másik ok pedig a 2008-as gazdasági krízis nyomán még jobban kiütőköző gazdasági tényező, nevezetesen az, hogy pénzügyi téren csekély a katalán autonómia, a központi állam aránytalanul sok értéket von ki Katalóniából, amin nem is hajlandó változtatni.

(1. A katalán nemzeti identitás megsértése, nemzeti státusuk megtagadása) A katalán függetlenségi igények alapja az önálló nemzeti érzés, az önálló katalán nemzet léte és tudata. Nem csak ők magukat, hanem a spanyolok is külön nemzeti csoportnak tekintik a katalánokat, a „mi” és „ők” nemzeti elhatárolódás világosan és kölcsönösen létezik a spanyolok és a katalánok között, előbbiek attitűdjei kifejezetten elutasítóak a katalánokkal szemben.

A nemzetnek máig nem létezik elfogadott meghatározása a nemzetközi jogban, de még a tudományos életben sem. Ám szinte bármelyik definíciós kísérletet vesszük is alapul, az azokban felsorolt nemzeti ismérvek mindegyikének megfelelnek a katalánok. Saját, sokáig önálló államisággal rendelkeztek, saját történelmük és történelmi tudatuk van, saját nyelv és sajtó, erős és virágzó kultúra jellemzi őket. A katalán nemzeti identitás rendkívül erős, nem tartják magukat spanyolnak, sem nemzetiségnek, hanem klasszikus nemzeti öazonossággal rendelkeznek. A Katalóniában élő katalánok egy létszámában masszív, többmillió, erős összetartozás-tudattal bíró kulturális és politikai közösséget alkotnak.

A katalán nemzet létét azonban alkotmányosan sosem ismerte el a többségi spanyol nemzet, nemzetiségként besorolásuk olyan státust jelent, mint amivel példának okáért a néhány ezres magyarországi szlovén kisebbség rendelkezik.

A második autonómia-státútumban ezt a nemzeti identitást, a katalánok nemzeti mivoltát rögzítették, amit nagy viták után a spanyol törvényhozás végül is jóváhagyott, ám a madridi alkotmánybíróság megsemmisítette. Ezt az alkotmányjogilag végső soron indokolt döntést (az 1978-as alkotmány bebetonozta, hogy Spanyolországban csak és kizárólag egy nemzet, a spanyol létezik) Katalóniában mélységes felháborodás fogadta. Sok autonomista, eddig a spanyol-katalán együttélést, közös államiságot támogató katalán ekkor és ezért szakított Spanyolországgal, számukra most derült ki egyértelműen, hogy a spanyolok a katalánok fölé helyezik magukat, a spanyol államban a katalánok csak másodosztályú állampolgárok lehetnek, akiknek a sorsáról a nagy kérdéseket illetően nem saját maguk, hanem egy másik, idegen nemzet elítje dönt.

Az alkotmánybírósági döntés csak tükrözte az ország spanyol nemzetiségű lakosságának zömére és politikai elitjére jellemző évszázados hagyományú nemzetállami gondolkodást. A Franco-rendszer bukása utáni kényes és kivételes történelmi helyzetben a többségi spanyolság a békés demokratizálódás érdekében hajlandó volt bizonyos kompromisszumokra, de gondolkodásuk alapja továbbra sem változott: körükben máig a francia politikai nemzet felfogása uralkodik, politikai-jogi értelemben csak a spanyol nemzet létét, szuverenitását ismerik el, Spanyolország elsősorban a spanyolok, a spanyol nemzet állama, csupán regionális szinteken lehetséges a helyi identitások egyenrangúsága. Ezt a konstrukciót a katalánok akkor szintén kompromisszumnaként fogadták el, a békés átmenet, a friss és törekeny demokrácia érdekében elfogadták ezt a megközelítést, hiszen a diktatúrák asszimilációs, spanyolosító időszaka után a viszonylag nagyfokú (pénzügyi téren hiányos) belső önrendelkezés, a nyelv és kultúra megőrzésének lehetősége óriási előrelépést jelentett.

Mint kiderült, a spanyolok a kényszerítő történelmi pillanatban elmentek kompromisszum-készségük határáig (a területi autonómiának a modern spanyol állam történetében alig van hagyománya), a demokrácia konszolidálódása után az 1978-ban kialakított alkotmányos rendezésen eszükbe sem jutott változtatni, ezt az attitűdöt legfeljebb egy súlyos válság kezdhette ki, de még a 2008-as krízis sem bizonyult ilyennek. A katalánok viszont ideiglenes megoldásnak fogták fel, és miután kiépült, kiteljesedett az autonómia, a rendszer több évtizedes működésének tapasztalatai alapján tovább kívántak lépni szimbolikus és anyagi téren egyaránt. A spanyol nemzetállami szemléletmód ellenállt a katalánok konszociációs törekvéseinek, ezért a nemzetként való elismerésükre, az egyenrangúságra hiába váró katalánok nem érzik magukat otthonosan a spanyol államban, ez a szecessziós igény egyik fő oka.³²

A nemzetiséget felváltó nemzeti státus kétségtelenül nem pusztán jelképes elem: egyfelől az országon belül már két elismert nemzet létezne, a nemzetek egyenjogúságának és egyenrangúságának elve alapján a katalánok félzárkóznának a spanyolok mellé, Spanyolország végérvényesen elveszítené nemzetállami karakterét. Másfelől a spanyol belső jogban elismert nemzetként Katalónia lakói immáron rendelkezének a népek, nemzetek önrendelkezési jogának teljességével, ami az önálló államiság, a szecesszió jogát is magában foglalná. Érthető tehát a spanyol nemzetállamiságot és az ország területét féltő elutasító reflex, habár a második státútum idején a katalánok túlnyomó többsége lojális volt a spanyol államhoz, és eszükbe sem jutott, hogy a nemzeti státust dobantónak használják a szecesszióhoz, azonban a jövőben ez bármikor megváltozhatott. Ironikus, hogy éppen a spanyol nemzeti többség elutasítása váltotta ki aztán azt a katalán reakciót, amitől a spanyolok a leginkább tartottak. Ugyanakkor a saját szempontjukból mégiscsak jól számoltak, hiszen a nemzeti státus jogilag megerősített hiánya csökkenti a katalán törekvések törvényes alapjait, nacionalista spanyol szempontból a nemzetállami kiindulópontú alkotmány körömszakadtáig védelmezése teljesen racionális.

A külső önrendelkezési jogtól való félelem miatt zárkózik el a spanyol többség a regionális, autonóm közösségi szerkezetet továbbfejlesztő föderalizálási elképzelésektől is, hiszen Katalónia vagy éppen Baszkföld föderális tagállammá válva jogszerűbben élhetne a szövetségi államból kiválás opciójával. Pedig a föderális államok alkotmányában nem feltétlenül szerepel kiválási klauzula, vagyis nincs benne mindegyikben explicit módon a tagállamok szecessziós joga.³³

(2. *Gazdasági okok*) A demokratizálódás idején elfogadott első katalán autonómia-státútum pénzügyi, gazdasági téren nem sok önállóságot adott, Katalónia lényegében madridi fennhatóság alatt maradt. A pénzügyi autonómia csak a kiadási oldalon érvényesül, egyebekben, forrásoldalon erősen függ a központi államtól. Ez egyfelől az adózási kérdésekben jelent a központi államnak való teljes alávetettséget, Madrid szed be minden adót, azután visszaoszt, a közösségek saját adókivetési joga, bevétele minimális és jelentéktelen. Katalónia mellett 14 másik régió is ugyanilyen a finanszírozása.³⁴ Másfelől a területi szolidaritás elve alapján az ország egyik legfejlettebb régiójának számító Katalónia jóval többet fizet be az államkasszába, mint amit onnan megkap. A katalánok ezért a 80-as évek óta törekedtek a fokozottabb gazdasági autonómiára.

A nettó befizetői státust a katalánok mindig is elfogadták, a mértékét azonban kezdettől vitatták. Nehéz pontosan megítélni, a katalán GDP hány százalékát vonja el Madrid, a spanyol állam ugyanis évtizedeken át nem hozott nyilvánosságra erről adatokat, majd amikor megtette, az is sajátos és vitatható számításokkal történt. A katalánok szerint a GDP-jük 8%-át veszítik így el évente, ami önmagában és más országok legfejlettebb térségeinek területi kiegyenlítést célzó nettó befizetéseihez képest is kiugróan magas arány, európai (vagy talán világ) rekord. A spanyol közgazdászok kevesebbről beszélnek, ha a két megközelítés átlagát vesszük, a 6% körüli arány is rendkívül magas. Megjegyzésre érdemes, hogy a területi kiegyenlítési rendszer két másik áldozata a két másik katalán nyelvű, katalán karakterjegyekkel bíró autonóm közösség, Valencia és a

Baleári-szigetek. Nehezen hihető, hogy ez a véletlen műve, annál is inkább, mert Valenciától máig úgy vannak el tetemes összegeket, hogy fejlettségi szintje nem haladja meg a spanyolországi átlagot. Az állami jövedelem-újraelosztás egyértelműen a spanyolajkú tartományoknak kedvez, míg a három katalán nyelvű közösség hátrányosan megkülönböztetett.³⁵

Itt érdemel említést, hogy a spanyol nacionalisták egyik visszatérő rémálma a katalán nyelvű régiók összefogása, ezt megakadályozandó egyrészt az alkotmány tiltja az autonóm közösségek bármiféle unióját, szoros együttműködését, másrészt mindent elkövetnek, hogy a Katalónia szomszédságában élő katalán nyelvűek számát visszaszorítsák, illetve spanyol nemzeti vagy helyi regionális identitásukat erősítsék, míg a katalánt gyengítsék. A Néppárt abszurdításba hajlóan próbálja leválasztani a Katalónián kívül élő katalán nyelvűeket a katalánokról. 2013-ban a párt az aragóniai parlamentben kezdeményezte, hogy a régióban kisebbségi nyelvként használt katalánt nevezzék át „a keleti terület aragón nyelvévé” (lengua aragonesa propia del área oriental). Valenciában ugyanezzel a logikával keresztelték át a helyi katalán nyelvjárást valenciaira, amit azzal a javaslattal tetézt a Néppárt, hogy a spanyol királyi akadémiától kérvényezték annak a megállapítását, hogy két külön nyelvről van szó.³⁶

Regionális újraelosztás, 2005 (egy tipikus év)

Bel (2013) 173. o.

	Egy főre eső GDP (spanyol átlag=100)	Fiskális mérleg (millió euró)	Fiskális mérleg a GDP %-ában
Madrid	130	-9.250	-5,8
Baszkföld	128	-668	-1,2
Navarra	126	-454	-3,0
Katalónia	118	-14.799	-8,7
Baleári-szk.	111	-3.163	-14,1
Rioja	107	42	0,6
Aragónia	107	509	1,8
Cantabria	98	577	5,1
Kasztília – León	94	3.717	7,6
Valencia	91	-5.611	-6,4
Kanári-szk.	91	672	1,8
Asztúria	88	2.776	14,3
Murcia	85	-500	-2,1
Galícia	82	3.815	8,2
Kasztília – La Mancha	80	1.102	3,5
Andalúzia	78	5.805	4,6
Extremadura	68	2.717	17,9

Anyagi téren tovább fokozta a katalán elégedetlenséget, hogy az elmúlt évtizedekben – a barcelonai olimpia előtti éveket kivéve – a spanyol állam infrastrukturális beruházások terén (autópálya-építés, vasút-modernizáció, tengeri- és légikikötő-fejlesztés) aránytalanul kevés figyelmet fordított Katalóniára, lényegében alulfejlesztette, diszkriminálta a régiót, az összes állami beruházásból átlagosan 10-12% jutott ide (miközben lakosságáránya 16%). Összességében a katalánok által befizetett minden adóeuróból évtizedek óta csupán 60 cent kerül vissza Katalóniába.³⁷ A 80-as évektől a fiskális rendszer 2009-es kisebb reformjáig Katalónia finanszírozása 4-6%-kal mindig elmaradt az országos átlagtól, vagyis évtizedeken át kevesebb állami pénz jutott Katalónia polgáira, mint átlagosan Spanyolország lakóira.

**Katalónia finanszírozásának szintje az országos átlaghoz képest
(régiónkra jutó átlag=100, egy lakosra számolva**

Bel (2013) 157. o.

2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
96,9	96,1	96,1	95,2	94,4	94,0	96,2	103,6	100,0	100,1

Ami Katalóniának nem adatott meg, azt érdekes módon Baszkföld (sőt, Navarra is) a 70-es évek végén elérte: nagyfokú pénzügyi autonómiát szereztek, nem részei a területi kiegyenlítési rendszernek, ezért fejlett gazdaságú területekként nem sújtják központi elvonások. Mindez azt jelenti, hogy Spanyolországban az autonóm régióknak kétféle finanszírozási rendszere van, a „normál” szisztéma érvényes 15 régióra, míg a két baszk régió speciális bánásmódot ért el. Ezt a történelmi előjogokból vezették le, de a háttérben sokkal inkább az a spanyol félelem állhat, amit az ETA jelenített meg. A két fő baszk igény teljes negligálása erőszakhullámot válthatott ki, a nemzeti státus és a fiskális autonómia kettőséből tanácsosnak tűnt valamelyiket teljesíteni, a spanyol elit megítélésem szerint ezért bizonyult engedékenyebbnek baszk irányba (míg a polgárháború tragikus emlékei óta kizárólag békés eszközökkel operáló katalánok semmiféle erőszakos fenyegetést nem jelentettek). Nyilván az is számított, hogy a Katalóniához képest jóval kisebb nagyságú és lakosságú baszk területek gazdasági önállósága nem volt akkora veszteség Madridnak, mintha az ország legfejlettebb régiójában lakó katalánok által megtermelt anyagi javak lefőlözéséről mondott volna le. Ebből következően a két baszk karakterű autonóm közösség évtizedek óta önállóan intézi gazdasági és pénzügyeit, maguk szedik be az adókat, a központi államkasszába minimális hozzájárulást fizetnek be (lényegében az állam által helyben ellátott feladatok költségeit térítik meg), összességében ez csekély nettó befizetés jelent, az általuk előállított érték helyben marad. Nem véletlen, hogy a 80-as években az országos átlagnál jóval fejlettebb, de Katalónia fejlettségi szintjét csak megközelítő baszk gazdaság mára messze maga mögött hagyta a katalánokat, és a mesterségesen, központi akaratból felfejlesztett spanyol főváros mellett Baszkföld és Navarra az ország két leggazdagabb területe.

A gazdasági, pénzügyi kiszolgáltatottság negatív hatásait a 80-as, főleg a 90-es évek páratlan katalán gazdasági növekedése elfedte, a lendületesen növekvő gazdaság ilyen mértékű elvonások mellett is látványos fejlődést eredményezett. Az új évezredben azonban a növekedés lelassult, a gazdasági válság pedig végképp megroppantotta katalán szempontból a rendszert. Gazdasági stagnálás mellett a jelentős értékelvadás igencsak szembeötlővé vált. Az elmúlt négy évtized alatt összességében Katalónia relatív hanyatlást szenvedett el az országon belül, még mindig jóval fejlettebb az országos átlagnál, de ahogy utaltunk rá, több régió jócskán megelőzte, és a még gyengébben teljesítő déli autonóm közösségek is sokat behoztak a lemaradásukból.

A katalánokat mindig is zavarta a spanyol államnak való gazdasági kiszolgáltatottság, az elvonások mértéke, ezért is jelent meg a második statútumban a baszkokhoz hasonló pénzügyi önállóság megteremtése. A spanyol központi állam azonban ezt a módosítást is elvetette, ráadásul tette ezt a gazdasági válság tombolása közepette, a katalánok a nemzeti státusz elutasításához hasonlóan emiatt is rendkívül felháborodtak.

Mindkét alapvető igényük egyidejű és szerencsétlen időzítésű (gazdasági válság) madridi elutasítása eredményezte tehát azt, hogy az évtizedek óta marginális katalán szecessziós igény hirtelen a többség erőteljes, és ahogy mára kiderült, tartós vágyává vált.

(*Referendum, konzultáció, választási csúcsev*³⁸) 2013. szeptember 11-én másfélmillió ember Katalónia területén észak-déli irányban 400 kilométeres élőláncot alkotott a függetlenség, illetve az arról szóló referendum támogatására. A kiválási vágy erősödésének hatására Katalónia elnöke 2014 novemberére kitűzte a szecesszióról dönteni hivatott népszavazást. A referendum kiírását jóváhagyni hivatott spanyol központi állam (a két nagy országos párt teljes egyetértésével) azonban az Alkotmánybíróság segítségével alkotmányellenességre hivatkozva a hivatalos népszavazás megrendezését megakadályozta.

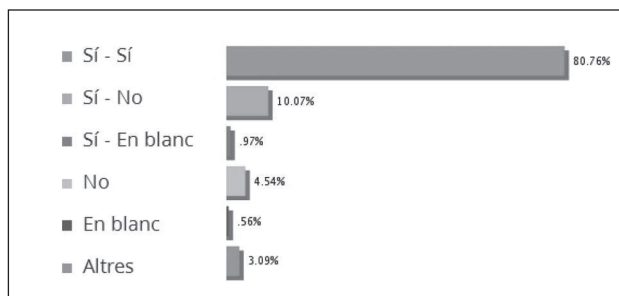
Ahogy közelgett a referendum tervezett időpontja, úgy lett egyre izzóbb a légkör. A pártok és a kiválás kérdésében eddig is aktív civil szervezetek mellett egyre több katalóniai szerveződés, társaság és híresség sorakozott fel a függetlenség, vagy legalábbis a népszavazás kiírásának igénye mögé. Közös közleményt adott ki például számos neves katalán személyiség: „Mi, katalánok sokat gondolkodunk azon, hogy Spanyolország vajon miért akadályozza meg, hogy békésen és tisztán szavazhassunk. Mégis hogyan lehetne ezt a kérdést másképp rendezni egy 21. századi, modern demokráciában? A politikai problémákat manapság párbeszéd és tárgyalás után lehet megoldani”.³⁹

A katalán referendum előkészületeivel párhuzamosan, 2014. szeptember közepén megtartott, a skót függetlenségről döntő skóciai népszavazás ügyét Katalóniában élénk figyelem övezte. A szecesszionista katalánok az elszakadásnak szurkoltak, hiszen az ő ügyükön is nagyot lendíthetett volna Skócia önállóvá válása, ezért nagy csalódásként élték meg a skót népszavazás általuk nem kívánatos eredményét.

Az eltökélt Generalitát a spanyol kormányzat kemény fellépése ellenére csak félig hátrált meg, és a jogi kényszerkeretek figyelembevételével (az AB állásfoglalása után hivatalos referendumnak nem volt sansza) végül nemhivatalos alternatív népszavazás, konzultáció formájában tudakolta meg Katalónia lakosságának véleményét. Mas elnök tehát megtalálta azt a köztes megoldást, amivel betartotta a szavát, s így megmaradt a függetlenségi ügy legitím vezetőjének. Ehhez a civil szervezetek segítsége kellett, hiszen a katalán kormányzati apparátus nem vehetett részt a lebonyolításban, az polgári kezdeményezésként zajlott le. A civil szféra által lebonyolított aktuson – ami egy nem hivatalos *monstre közvéleménykutatásnak* is értékelhető – 42%-os részvétel mellett a 2,3 millió voksoló 80%-a (csaknem 1,9 millió fő) az önálló, független államiságra szavazott, a spanyolajkú- és identitású polgárok zöme otthon maradt. Valójában két kérdést tettek fel: „Támogatja-e, hogy Katalónia állam legyen?” „Ha igen, ez az állam független legyen-e?” Ezzel a föderatív Spanyolországon belül a tagállami státusz iránti vágyat is meg lehetett jeleníteni, de erre a köztes opcióra kevesen (10%) voksoltak, ami azt is jelenti, hogy a szavazók 90%-a elutasította a mostani status quót.

Nemhivatalos konzultáció Katalóniában a függetlenségről – a két kérdésre adott válaszok összegezve (2014. november 9.)

„Támogatja-e, hogy Katalónia állam legyen?” „Ha igen, ez az állam független legyen-e?”

A konzultáció eredményei ellentmondásosak, függetlenségpártiak és az ellenzők is a saját izlésüknek megfelelően interpretálhatták. A katalán nacionalisták győzelemként értékelték az arányokat, illetve magát a konzultáció sikeres és békés lebonyolítását is. A spanyol kormány ellenben az alkotmány megsértésének, és az alacsony részvétel miatt politikai kudarcnak látta, szerinte a csendes többség a távolmaradásával a függetlenség ellen foglalt állást, és csak a katalánok kisebbsége izgága. A spanyol nacionalista média a konzultációt a katalán illojalitás napjának nevezte, míg a balközép országos napilap, az El País a spanyol és a katalán politikai elit közös kudarcának nevezte, hogy nem képesek tárgyalásos megoldással rendezni a helyzetet.⁴⁰

A válság a „népszavazással” nem oldódott meg, ugyanolyan konfúz, zavaros maradt a politikai helyzet, mint előtte. A referendum megmutatta, hogy a katalánok szavazni akarnak erről a kérdésről, de az is kiderült, hogy nincs a szecesszióknak meggyőző többsége, a lakosok megosztottak. A népesség fele, a katalán nemzeti identitásúak túlnyomó többsége a továbbra is konzekvensen a Spanyolországtól elszakadás, az önálló állam megteremtésének a híve, és egy nagy részük ezt aktívan kifejezésre is juttatja, viszont a lakosság másik fele, az itt élő spanyol identitásúak szinte mindegyike ellenzi a kiválást.

A függetlenségi konzultáció után néhány hónapra lecsillapodtak a kedélyek, a szecesszionista táborban némi tanácsstalanság lett úrrá a hogyan továbbról. Ezt a következő év elejének közvélemény-kutatásai világosan visszaadták, a felmérések továbbá a katalán társadalom polarizálódását, a közép kezdődő kiüresedését is jelezték.

A függetlenséget igénylő pártok támogatottsága összességében nem sokat változott, de egyenként annál inkább, a tábor radikalizálódott. A mérsékeltebb CiU támogatottsága a referendum után nem csökkent (népszerűségvesztése 2013-ban következett be, azóta stagnált, ami legutóbbi választási eredményéhez képest borúlátásra adhatott okot), az ERC-é viszont másfél év tündöklés után (a CiU tábor csaknem ötöde átpártolt hozzájuk) a csúcsértékről visszaesett. Az előző év felméréseitől eltérően kettőjüknek együtt most már nem lett volna meg az abszolút többsége a katalán parlamentben. A CiU és az ERC együttes mandátumszáma 1980 után most lett volna a legkevesebb, részben a közöttük egyre hevesebb súrlódások, viták miatt, az összefogás helyett azzal gyengítették egymást és az ügyet, hogy rivalizáltak a függetlenségi tábor vezető szerepéért. A radikálisan függetlenségpárti és elitellenes CUP (Népi Egység) ugyanakkor háromszor annyi mandátumot kapott volna, mint a legutóbbi választásokon (számos ERC-szavazó hozzájuk igazolt).

A centralizált állam híveinek a tábora megnőtt (főleg a PSC rovására, melynek a támogatottsága meglehetősen csökkent), ám közben a PP-tábor a kétharmadára olvadt, a Ciudadans

(röviden C's) viszont jelentősen növelte a szimpatizánsainak a számát (a referendumot követően ugrott meg a támogatottsága, a néppárti szavazók 40%-a ide fordult). A többi párt, így a Podemos is kis pártként került volna be a katalán parlamentbe.

A kiválás ügyét 2015. februárban a többség már borúlatoan ítélte meg. 19%-uk látta elérhetőnek a függetlenséget, 42% az autonómia bővülését prognosztizálta és 25%-uk szerint nem lesz semmilyen eredménye a szecessziós mozgalomnak, a többiek nem válaszoltak.⁴¹

Mas elnök előtt három lehetőség állt: megpróbálja meggyőzni a spanyol kormányzatot, hogy tegye lehetővé a hivatalos népszavazást, előrehozott regionális választásokat ír ki, vagy kivárja a regionális választások normál idejét. A középső megoldást választotta. Racionálisan végiggondolva ez tűnt a logikus lépésnek, mivel az látszott, hogy a kérdésről tartott törvényes népszavazásba nem fog belemenni Madrid, így a katalánok egyetlen sansza egy olyan regionális választás lehetett, ami egyértelműen a szecesszióról szól, és a kiválás erői elsőprő támogatottságot szereznek.

2015 tavaszától újra lendületet kaptak az események. A választások fél éve várt Katalóniára: tavasszal helyhatósági, ősszel előrehozott katalóniai regionális, decemberben pedig országos parlamenti választásokat tartottak. Utóbbi kettő meghatározhatta a további évek politikai kereteit. E választásokat a rövidtávú érdekek, a szavazatnyerés miatt spanyol és katalán oldalon is az erős nacionalista diskurzus, a nemzeti érzelmekre apellálás uralta.

Az önkormányzati választásokon összességében jól szerepeltek a függetlenségi pártok, de nagy áttörés nem következett be. A három szecesszionista párt – CiU, ERC, CUP – összesen 1,4 millió voksot gyűjtött be, az unionisták (PSC, PP, Ciutadans) közel egymillió, a föderalista pártok pedig 340 ezer szavazatot kaptak. A parlamenti pártok eredményeit nézve a szuverenisták 51%-ot szereztek, 36,5%-ot az unionisták és 12,5%-ot a föderalisták, vagyis ezúttal a kiválást képviselő pártok, ha szűkösen is, de megkapták az abszolút többség támogatását. Katalónia lakossági, nemzetiségi összetételét ismerve, az egyharmadnyi spanyolajkú, Spanyolország más részeiből áttelepülő polgár és a milliós nagyságrendet közelítő külföldi bevándorló miatt egyértelmű áttörésre nem is lehetett, nem is lehet számítani. A szecessziós tábor a számukra legjobb esetben is 55-60%-os abszolút többséget érhet el, de még ez is valószínűtlen, a minősített többség pedig egyenesen délibábos álom. A lakóinak nemzetiségi összetétele szempontjából az egyik legkevésbé katalán település, a világváros Barcelona élére például nem a függetlenségek jelöltje került, hanem a kiválás kérdésében még nem igazán nyilatkozó új országos protestpárt, a Podemos támogatottja.⁴²

Az igazi nagy tétje az országos és a regionális választásoknak voltak. A nem hivatalos népszavazás utáni pathhelyzetet feloldani kívánó, előrehozott katalán parlamenti választásokat szeptember 27-én tartották. A függetlenségi pártok (így a Generalitatot irányító kormánypárt) értelmezése szerint a választások kizárólag a függetlenségről szóltak, ezért egyértelműen rögzítették, hogy ha ők nyernek, ezzel a katalán választók az önálló államiság mellett teszik le a voksukat, ezért azonnal elindítanak a kiválási procedúrát, másfél év alatt elfogadják a katalán alkotmányt és egyoldalúan kikiáltanak a szuverén, független Katalóniát. A két meghatározó szecesszionista párt, a kormányzó Convergència Democràtica, a CDC és a radikálisabb ERC felhagyott a rivalizálással, ezúttal összefogott és „Együtt az igenért” (Junts pel Sí) néven közös választási listát állított fel. Vagyis a régi és az új, a radikálisabb és a mérsékeltbb szecesszionisták a köztük lévő értékbeli és ideológiai különbségek dacára szövetségre léptek egymással. (A választások előtt felbomlott a demokratizálódás óta működő szoros pártszövetség, a CDC és a függetlenség kérdésében kevésbé határozott UDC kettőse, a történelmi szakadás következtében megszűnt a CiU.) A spanyol kormány és a függetlenséget ellenző pártok mindegyike vitatta ezt az értelmezést, szerintük a szokásos normál regionális választást rendezik meg Katalóniában, ami mindössze a katalán parlament és kormány összetételét határozza

meg. Egyik autonóm közösség sem jogosult semmiféle szavazást tartani a kiválásról, és egyik régió sem szakadhat ki az országból egyoldalúan. A spanyol kormányfő szerint a katalán függetlenség egyoldalú bejelentése nyílt támadás lenne Spanyolország ellen.⁴³

A választásokat végül 77%-os rekordrészvétel mellett a függetlenségi pártok nyerték. Azonban eredményük most sem lett teljesen meggyőző. A szavazatok mintegy 40%-ával a 135 mandátumból 62-t szerző függetlenségi párttömörülés, a Junts Pel Sí végzett az élen, bár nem jutott abszolút többséghez, de a másik kisebb szécessziós erővel (a CUP a szavazatok 8 százalékával tíz képviselői helyet szerzett) együtt már a képviselői helyek többségét birtokolják. Az önálló Katalónia létrehozásáért kiálló politikai erők, melyek a szavazást előzetesen is kvázireferendumként fogták fel, a megszerzett képviselői mandátumokra hivatkozva a függetlenség opció győzelmét látták az eredményben.

Ugyanakkor az elszakadást nem feltétlenül támogató pártokra jutott a leadott voksok többsége (52%-a). Az unionisták szerint a katalánok többsége ez alapján elutasította a szécessziót, a központi kormány a függetlenség bukásaként értékelte az eredményt. Az egyes pártokra lebontva: a kiválást hevesen ellenző Ciutadans története legjobb eredményét elérve (18%) a második helyen végzett 25 mandátummal. A harmadik helyre a függetlenséget szintén elutasító katalán szocialista párt ért oda a szavazatok 13%-ával. A Podemos által támogatott baloldali Katalunya Sí que es Pot (Katalónia, igen, lehetséges) 9% szavazattal, a Spanyolországban kormányzó Néppárt szerény 8%-kal került be az új katalán törvényhozásba.⁴⁴

Vagyis a katalóniai társadalom tovább polarizálódott a kiválás kérdése mentén. Ezt igazolja, hogy a kormánypártból kivált UDC nem jutott be a parlamentbe, csak a markáns és határozott igennel vagy nemmel kampányoló pártok értek el sikert. Az eredményeket mindkét tábor a saját érdekeinek megfelelően interpretálta. A függetlenség ügyében továbbra is teljes maradt a bizonytalanság.

A bizonytalanságot, Katalónia megosztottságát e kérdésben a közvélemény-kutatások is visszatükrözik, lakosai nagy többsége rendületlenül támogatja, hogy népszavazást tartanak a függetlenségről, de maga a kérdés nagyjából fele-fele arányban megosztja őket.

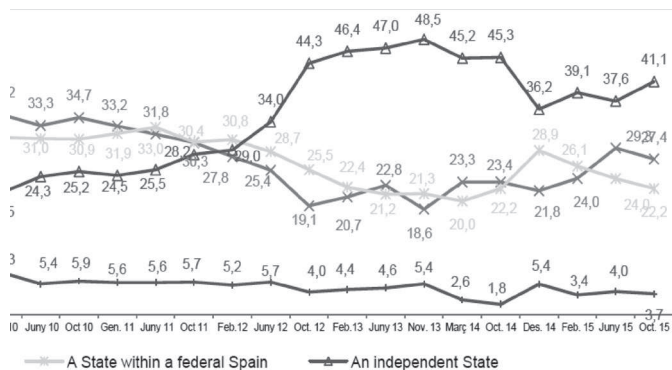
Milyen legyen Katalónia státusa? Katalónia lakosainak válaszai 2013–2015 között

CEO (2015)

%-ban	Független ország	A föderális Spanyolország tagállama	Autonóm közösség	Régió (politikai autonómia nélkül)	Nincs válasz, egyéb
2013. június	47,0	21,2	22,8	4,6	4,4
2013. november	48,5	21,3	18,6	5,4	6,2
2014. március	45,2	20,0	23,3	2,6	8,9
2014. október	45,3	22,2	23,4	1,8	7,3
2014. december	36,2	28,9	21,8	5,4	7,7
2015. február	39,1	26,1	24,0	3,4	5,3
2015. június	37,6	24,0	29,7	4,0	5,0
2015. október	41,1	22,2	27,4	3,7	5,6

Jól látszik, hogy 2013 végére érte el a szecessziós „láz” a csúcspontját, a katalán kormányzat jól felismerve a lehetőséget, ebben a közhangulatban hirdette meg a függetlenségi referendumot. Ám a népszavazás körüli hercehurca, a nem hivatalos konzultáció lezajlása után a függetlenségi opció némileg visszaesett, míg a föderális alternatíva és a bővített autonómia támogatottsága jelentősen megnőtt (Katalónia lakóinak 63-65%-a 2015-ben is elégtelennek ítélte a meglévő autonómia szintjét). A katalán parlamenti választások idejére a függetlenségi tábor némileg visszaerősödött, míg a föderális opció meggyengült.⁴⁵

Ha a kizárólag a függetlenség kérdésében kell állást foglalni, akkor is kimutatható, hogy 2013-hoz képest visszaesett a szecessziós tábor nagysága, miközben a korábban bizonytalanok nagy része a nem opció mellé sorakozott fel, 2015 őszére fej-fej mellé került a kiválást támogatók és ellenzők tábora, a katalán választások is ezt tükrözték vissza.

A függetlenség támogatottsága egy hipotetikus referendumon 2015 (%) CEO (2015)

	Támogatja	Elutasítja	Nem tudja/nincs válasz
2014. december	44,5	45,3	10,2
2015. február	44,1	48,0	7,9
2015. június	42,9	50,0	7,1
2015. október	46,7	47,8	5,6

A bizonytalanságot tovább fokozta, hogy a választások után hónapokig nem állt fel az új katalán kormány, mivel a győztes függetlenségi pártkoalíció egyedül nem alkotott többséget, a szintén szecesszionista és ezért természetes partnernek tekintett CUP viszont nem akarta elfogadni Artur Mas elnökségét, így kínos döntésképtelenség alakult ki. A személyi kérdésekről folytatott vita nem akadályozta meg őket abban, hogy parlamenti frakcióik együttműködjenek a szecesszió ügyében: a katalán parlament novemberben határozatot hozott arról, hogy elindítja az önálló állam létrehozásához vezető folyamatot. A spanyol kormány, amely korábban már jelezte, hogy bármilyen hasonló lépést a bíróságon fog megtámadni, azonnal az Alkotmánybírósághoz fordult, hogy a testület állítsa le a Generalitat törekvéseit, mert tagjait felfüggeszthetik a tisztességükből. A kormányzó Néppárt szóvivője kijelentette, hogy megvédi Spanyolország egységét. Madrid, eltérően attól, ahogy a londoni kormány reagált a skót szecessziós

igényekre, az alkotmányra hivatkozva továbbra sem teszi lehetővé a függetlenségről szóló hivatalos népszavazást. A spanyol kormányfő szerint Katalónia kiválása egész Spanyolországot érintené, ezért a demokratikus megközelítés az, ha az egész ország beleszólhat Katalónia jövőjébe.

2016 januárjában a Mas további katalán elnökségét megakadályozni igyekvő kis függetlenségi párt végül célhoz ért, és Carles Puigdemont személyében (szintén a CDC politikusa) a parlament új elnököt választott. Katalónia új vezetője is elkötelezett függetlenségpárti, beiktatásakor fő céljának az önálló katalán állam megeremtését nevezte meg, nyitólépésként a katalán kormányt „külügyminiszterrel” egészítette ki.⁴⁶ A következő fél évben a Generalitat folytatta az önálló állami intézmények építését, a kvázi külügyminisztérium mellett saját adóhivatalt és társadalombiztosítási intézményt is létrehozott.

Az országos politikában is patthelyzet alakult ki a 2015. decemberi választások után. A győztes, az eddig is kormányzó, Katalónia kiválását mereven ellenző Néppárt még a szecessziót szintén elutasító másik jobboldali párttal együtt sem szerzett abszolút többséget. Mint ahogy a második helyen végző, az ország föderális átalakítását tervező szocialistáknak sem jött össze a katalán függetlenségi népszavazás kiírását nem ellenző, harmadik helyre befutó protestpárttal, a Podemossal összefogva sem. Rajtuk kívül két katalán szecesszionista és két baszk nacionalista párt jutott még be a spanyol parlamentbe. Miután az országos politikai patthelyzet fél év után sem oldódott meg, a nyáron új parlamenti választásokat tartottak. Az erőviszonyok azonban alig változtak, a Néppárt valamelyest megerősödött, de továbbra sem tudott egyik politikai oldal sem kormányt alakítani. 2016. augusztus elején még mindig nem lehetett tudni, milyen pártösszetételű kormánya lesz Spanyolországnak.

A 2016. júniusi brit népszavazás, amely eldöntötte az Egyesült Királyság kilépését az Európai Unióból (Brexit) katalizálta a skót és a katalán függetlenségi törekvéseket is. Egy hónappal később a katalán parlament elfogadta az egyoldalú elszakadás menetrendjét (a szavazásról az unionista pártok kivonultak). Ilyen nyíltan még sosem szálltak szembe a spanyol alkotmánybírósággal, amely 2015 végén bármiféle szecessziót, a spanyol állam területi integritásának megsértését alkotmányellenesnek nyilvánított, mivel a testület szerint az alkotmány elsőbbséget élvez még a demokrácia gyakorlásának elve fölött is. A Generalitat már akkor jelezte, hogy nem fogadja el ezt az ítéletet.

A szecesszió unilaterális menetrendjének kiindulópontja, hogy a katalán népnek jogában áll a státusáról dönteni, saját alkotmányt, saját államot megalkotni. A forgatókönyv az előzetesen megígért másfél éves procedúrával számol, ez idő alatt megalkotják a katalán alkotmányt, létrehozzák a szuverén államiság alapintézményeit (saját jogrendszer, jegybank, hadsereg). A kiválást és az önálló alkotmányt népszavazás szentesítené. A Brexit után a katalánisták erősen bíznak abban, hogy az önálló Katalóniát az EU nagyon gyorsan befogadja. Az egyoldalú kilépés scenáriója a katalán függetlenségi mozgalom B terve. Leginkább a skót utat követnék, vagyis a kiválás tárgyalásos, békés forgatókönyvében szeretnének Madriddal megállapodni, ami után ügydöntő katalóniai népszavazás következne a függetlenségről. (Katalónia polgárainak megosztottsága mit sem változott a kérdésben, 2016 nyarán sem volt meggyőző többsége az önállóságnak.) A spanyol kormány hallani sem akar erről, és azonnal az alkotmánybírósághoz fordult, hogy a szecessziós folyamatot megakadályozza, sőt, azt is kérte a beadványában, hogy a testület vizsgálja meg a katalán parlament elnökének büntetőjogi felelősségét. Az alkotmánybíróság testület sürgősséggel összeült, felfüggesztette a katalán parlament határozatát, és augusztus végére ígérte a végleges döntést.⁴⁷

(Összegzés) A nacionalizmus bő kétszáz éves történetében a világon rengeteg, jelenleg is többszáz szecessziós mozgalom létezik-létezik. Ezeknek a töredéke érte el azonban a célját. A gazdag szecessziós elméleti irodalom egyetért abban, hogy a kiválást igénylők közül az állam nélküli nemzeteknek a legnagyobb a függetlenségi potenciáljuk.⁴⁸

Az állam nélküli nemzetek körében a szecesszionizmus teljességgel legitim vízió, ami az utóbbi évtizedekben a fejlett, nyugati társadalmak, politikai közösségek esetében is teret hódított, ahogy Katalónia, Baszkföld, Skócia, Flandria példája mutatja. A katalánok, a baszkok, a skótok Európa ősrégi etnikumaira építő, hosszú történelmi múlttal rendelkező, a 19. században modern nemzeté szerveződő nációi. A nemzetállamok korában nem volt lehetőségük az önálló államiságra, nem tudtak élni a nemzeti önrendelkezés jogával, a fennálló államok területi szuverenitásának elve erősebbnek bizonyult náluk. Ez a vágyuk azonban a 21. századra sem csökkent, sőt, rendkívül megerősödött, azt szeretnék elérni most, ami sok más európai nemzetnek korábban sikerült (nem is keveseknek csak a közelmúltban, a 20. század végén). Az észak-amerikai Québec esete is idetartozik, bár a tartomány egyelőre nem vált ki Kanadából, mégis az alkotmányos, tárgyalásos szecesszió mintapéldájaként Katalóniában is sokat hivatkoznak rá. Egészen pontosan a Kanadai Legfelsőbb Bíróság ezzel kapcsolatos ítéletére, ami a demokratikus módon kifejezett akarat megléte esetén elismerte Québec frankofon lakóinak külső önrendelkezési jogát.

A szakirodalom több olyan szecessziós tételt is felállított, amelyek Katalónia esetében kifejezetten relevánsak.⁴⁹

- Az adott állam határterületén, perifériáján élő állam nélküli nemzeteknek jóval nagyobb a függetlenségi potenciáljuk, mint a határmenti nemzeti kisebbségeknek, vagy bármely más népcsoportnak.
- A kiválási szándékot erősíti, ha az adott régió gazdaságilag profitálna az önállóságból (nyersanyagai, jó gazdasági adottságai, humán tőkéje, globalizált gazdasága, stb. révén).
- Ahol a helyi elitnek részt kapnak az állami hatalomból, kevésbé szecesszionisták, mint ahol a központi államot kizárólag a többségi nemzet vezetői irányítják.
- Politikai, gazdasági válságok erősítik a kiválási törekvéseket.
- Ahol nagyfokú belső önállósággal, autonómiával rendelkezik az adott, tömbben élő közösség, többnyire csökken a szecesszionista hajlam, ám ez esetben sok a kivétel.

A nemzetközi jog gyakorlatában ritkán találni az elmúlt évtizedekben példát a szecesszió jóváhagyására (ha eltekintünk volt a gyarmati területek önállósodásától és a föderális szerkezetű volt szocialista államok felbomlásától). Öt különböző legitim szecessziós típuspéldát különböztethetünk meg ez alapján:

1. A nemzetközi közösség egységes, egyhangú döntésével.
2. Az érintett állam belső jogrendje lehetővé teszi a szecessziót, és így történik a kiválás.
3. Az érintett állam és a függetlenné szándékozó terület között megegyezéssel történik.
4. Történelmi igazságtalanság orvoslása: a szecessziós területet korábban erőszakosan, a nemzetközi jog ellenében annektálták.
5. A kiválni szándékozó területet és lakóit súlyos emberi jogi sérelmek, szisztematikus diszkrimináció, elnyomás éri, az állam politikája a létüket fenyegeti.⁵⁰

Katalónia esetében jelenleg egyik eset sem áll fenn (az annektálás 300 évvel ezelőtt, a modern nemzetek kora előtt történt, és előtte sem volt már önálló állam), a negyedik változatra lenne halvány elméleti esély, ha a spanyolokat sikerülne meggyőzni.

Ugyanakkor abból kiindulva, hogy a katalánok, Katalónia lakói nemzetet alkotnak, a nemzetek egyenjogúsága, a nemzeti önrendelkezés elve alapján joguk van az önálló államisághoz, vagyis elvi-morális alapjuk kikezdzhetetlen, főképp ha a demokratikus, meg-

győző többségű akaratnyilvánítással párosul⁵¹. A politika, a nemzetközi politika azonban többé-kevésbé a moráltól eltérő, külön világot jelent, az államelismerések jobbára érdekevezéreltek, az Európai Unió pedig alapvetően status quo párti, bár jelen állapotában reakciója inkább kiszámíthatatlan. Az államjoggal és a nemzetközi joggal is némileg hasonló a helyzet, azok sem feltétlenül a tiszta morális megfontolásokból indulnak ki, hiszen a politikai többségek, illetve az államok alkották a szabályait. A spanyol belső jog a spanyol nemzetállami érdekek szolgálója, ott nem lehet kapaszkodót, hivatkozási alapot találni. A nemzetközi jog kínál fogódzókat, de legalább annyi érvet szolgáltat a kiválást ellenző spanyolok számára is, amennyit a szecesszionista katalánoknak. Telitalálat az egyik magyarországi hetilap következtetése: a katalán függetlenséget „nemes és fennkölt” ügynek nevezte, amelyet azonban a politikai és jogi csaták mocsarába rángattak.⁵²

Spanyolországban három nemzeti közösség, három nacionalizmus létezik, a többséget alkotó spanyol birtokolja az államot, és a kisebbségben lévő baszk és katalán áll külön-külön vele szemben. Ez a három nacionalizmus a diktatúra utáni demokratikus átmenet idején ideiglenesen megtalálta a közös hangot és kiegyezett egymással. Az átmenet éveiben a katalánok bekapcsolódhattak a nagypolitika formálásába, a demokrácia megszilárdítása érdekében a spanyol és a katalán fél is belement kompromisszumokba, a központi hatalom fölötti kontrollt, irányítást megőrizve magának a többségi spanyol nemzet fenntartotta a nemzetállam alkotmányos vízióját, ugyanakkor biztosította a nemzetiségnek nevezett többi nemzetnek a részleges belső önrendelkezést, autonómiát. A spanyolok mesterségesen létrehozták az autonóm közösségek Spanyolországát, hogy elkerüljék a nemzetek Spanyolországává alakulást, pedig a baszkok és a katalánok de facto nemzetek, akár nyelvüket, történelmüket, kultúrájukat, akár identitásukat, akár politikai attitűdjeiket nézzük. Az átmeneti időre szóló egyezséget a két kisebbségi nemzet kiindulópontnak tekintette, és egy idő után szerettek volna továbblépni a nagyobb önállóság felé, míg a spanyolok a végső engedménynek tekintették, ahonnan nincs tovább.

A katalánok a teljes függetlenség helyett sokáig a belső önrendelkezés kiteljesítésével beérő irányzatokat támogatták. Meglepőnek hangzik, de ez a megközelítés a többségi nemzet által irányított központi államtól az elszakadáshoz képest talán még több lemondást, kompromisszumot igényel.⁵³ Hiszen a szecesszióra vágyó térség kiszakadása fájó területi veszteség ugyan, de a megmaradó állam a többségi nemzet nemzetállamaként változatlan formában, de már egy kellemetlenkedő kisebbségi csoport nélkül gördülékenyebben üzemelhet tovább. A belső önrendelkezés biztosítása ugyanakkor alapos alkotmányreformot, a politikai intézmények átszabását, a hatalom jelentős mértékű megosztását teszi szükségessé, a többségi nemzet immár nem lesz korlátlan úr a hazájában. De csak így lehet szervesen és demokratikusan integrálni egy kisebbségben lévő nemzeti közösséget egy többnemzetű államba, így lehet a többféle nemzetiségű állampolgárból és több nemzeti közösségből álló társadalom konzociációs, összetartó politikai közösség.

A katalánok megpróbálták az autonómia szélesítésével, a nemzetállamiság helyett a multinacionális állammodellre áttéréssel átalakítani a kiépült rendszert. De nem volt esélyük a lényeges változtatásokra, mivel a központi állam irányításából lényegében kiszorultak, csupán néhány ciklus kisebbségi kormányának külső, parlamenti támogatójaként értek el bizonyos engedményeket, de az alapstruktúra, a spanyol többségi hegemonia nem változott.

A spanyol állam és a katalán autonóm közösség között a második státútum kudarca után a politikai kapcsolat, az együttműködés felbomlott, eltűnt a korábban is csak részleges kölcsönös bizalom, ami nélkül egy regionális állam rendkívül nehezen működik. A spanyol központi állam, a többségi nemzet és Katalónia, a katalán nemzet közötti feszültség sosem látott szintre erősödött. Katalónia igényei a nagyobb belső önrendelkezésre, a

nemzetként elismerésre szembekerültek, ütköztek a spanyol nemzeti többség alkotmány mögé bújó elutasító reakciójával, amelyet az Alkotmánybíróság 2010 nyári döntése csúcsra járatott.

Ezt követően Katalónia népességének és politikai erőinek jelentős része nemzeti igényeit tekintve radikalizálódott, kiábrándult a spanyol államból és lojalitását elvesztve, teljesen elidegenedve tőle a függetlenség hívévé vált. A katalán társadalom és rájuk rezonálva a meghatározó politikai erők többsége egyértelműen és határozottan a szecesszió irányába fordult. A spanyol állam-modell csak részlegesen valósította meg a kisebbségi nemzetek belső önrendelkezési igényét, miközben a spanyol nemzetállami vízió nem változott. A katalánok évtizedeken át próbálták a teljes belső önrendelkezést és nemzetük elismerését kivívni, nem jártak sikerrel, ezért a külső önrendelkezést választották.

Ha nem lehet a de facto állapotnak megfelelően de jure többnemzetűvé átalakítani az államot, ha azt nem teszik otthonossá Katalóniának is, akkor egyedüli alternatívaként a függetlenség marad. Sok katalán ezért támogatja a szecessziót, nem lát más életképes lehetőséget. Ha lenne ilyen, ha esélyes lenne a spanyol állam multinacionális megreformálása, akkor szívesen maradnának Spanyolországon belül, a katalánok nagy részének elég lenne a jogilag is elismert katalán nemzet csorbíthatlan belső önrendelkezése (beleértve a gazdasági, pénzügyi belső önállóságot is).

Erre az alkura, a három nyelv egyenjogúságát, három tagállam pénzügyi önállóságát rögzítő gyökeres alkotmányreformra a spanyolok és politikai képviselőik semmilyen körülmények között sem hajlandóak. Ezért a katalánok többsége szerint csak a szuverén államiság elérésével érhető el az önkormányzás teljessége. A legtöbb katalán ezt 2010 után látta be, már nem remélik, hogy Spanyolországot, a többségi spanyol nemzetet meg lehetne változtatni. Úgy érzik, Spanyolországon belül a belső önrendelkezés kiteljesítése nem érhető el, az átmenetkor elért félút nem vezet tovább. Mindezek alapján erősen valószínű, hogy a függetlenség vágya megalapozott, tartós igény, a spanyol államon belüli megoldásokba vetett bizalom már elveszett. A katalánok ugyanakkor tisztában vannak vele, hogy a függetlenséget nagyon nehéz megvalósítani, de hisznek abban, hogy ha nem kívánnak tovább spanyol hegemonia alatt létezni, az egyetlen demokratikus megoldás az önrendelkezési joguk elismerése és kiszakadásuk tudomásul vétele.⁵⁴

A katalán szecesszió ügye voltaképpen két nagy társadalmi alrendszer, a jog és a politika egyfajta csatája is: a katalánok szerint politikai és nem jogi kérdés, Madrid szerint viszont jogi és nem politikai ügy.⁵⁵ A spanyol állam mereven ragaszkodik a jogi nézőponthoz, a fennálló alkotmányos rendhez, előírásokhoz, azokon nem hajlandó változtatni, és azok nem teszik lehetővé Katalónia törvényes kiválását, erről nem lehet népszavazást kiírni, ahhoz alkotmányreform kellene. Ami már politikai akarat, cselekvés kérdése. Politika és jog szorosan összefonódik, összekapcsolódik a jogállamban, de Spanyolországban a spanyol többségi nemzet 1978 óta nem hajlandó változtatni az alapvető jogi kereten, a fennálló szabályokat, jogrendet konzerválja, mivel az összetartja az államot. Ám a jelenlegi jogi megoldáshoz ragaszkodás éppúgy politika, politikai döntés. Ennek érdekében az AB is teljesen átpolitizált szerv lett, a két domináns országos politikai párt ezt az intézményt (más állami és területi intézményekhez hasonlóan) is a fennhatósága, ellenőrzése alatt tartja. Ez biztosítja az alkotmány merev, a központi államnak tetsző értelmezését.

A katalán szecessziós erők máig hisznek abban, hogy jó kommunikációs stratégiával, a média és masszív civil társadalmi mozgalmak támogatásával, tömegdemonstrációkkal, a politikai közönség akaratának kinyilvánításával ellensúlyozni tudják azt, hogy a kiválás ügye jogi szempontból kezdettől vereségre ítélt. Ahhoz a jogi háttér módosítására lenne szükség, ám a spanyol államot irányító politikai erők nem tették, és vélhetően továbbra

sem teszik meg ezt a szívességet, miért is tennék, spanyol nacionalisták. Jogi háttérfeltételek nélkül békés úton nem lehetséges a függetlenné válás, ehhez viszont politikai megállapodásra lenne szükség a spanyolok és a katalánok között. Utóbbinak minimális az esélye, előbbi így a valószínűtlen esemény kategóriához közelít, ahogy ennek következtében a szecesszió is.

Mindebből következik, hogy a másfél éven belüli katalán unilaterális kiválás esélyei meglehetősen csekélyek. A hágai Nemzetközi Bíróság Koszovóról, a koszovói függetlenségi nyilatkozatról szóló néhány évvel ezelőtt született állásfoglalása alapján egy adott államon belüli területi entitás választott, legitím képviseleti szerve, parlamentje nem sérti meg a nemzetközi jogot, ha deklarálja a terület függetlenségét. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a nemzetközi közösségnek, bármelyik államnak el kellene automatikusan ismernie ezt az entitást új szuverén államként. Vagyis nem lenne ugyan „büntett”, nem ütközne a nemzetközi jog előírásaiba, ha a katalán parlament egyoldalúan kikiáltaná a függetlenséget, de ezzel még nem jönne létre egy csapásra a valóban önálló, szuverén Katalónia. Eleve Spanyolország nem ismerné el a szecessziót, a legtöbb állam, illetve az EU reakciója pedig nem számítható ki egyértelműen, álláspontjuk a politikai és gazdasági érdekek függvénye, bár csupán a status quo óvó attitűd miatt is valószínűsíthetően inkább elutasító lenne.

Katalónia szecessziójának következményei egyébiránt rendkívül szerteágazóak lennének, szinte lehetetlen minden elemét előre számba venni. Kulcskérdés lenne például Katalónia és az Európai Unió viszonya, erről rengeteg vita folyik máig (ahogy korábban Skócia esetében is történt), nehéz a tisztán látás. Az EU-nak ugyanis nincs kész válasza arról, mi lenne egy tagállamból kivált új, szuverén állam uniós tagságával.

Az Európai Bizottsághoz már több üggyel kapcsolatban és többször is benyújtottak kérdéseket egy tagállamban történő szecesszió jogi következményeiről. Esetenként a kérdéseket általánosságban teszik fel, máskor konkrét régiókra hivatkoznak, mint Skócia, Flandria vagy Katalónia. Az esetek többségében a Bizottság nem kíván mélyen belemerülni a szecessziós ügyek részleteibe, sablonos válaszokat alkalmaz. Ha mégis belefolyik az ügybe, az érvényben lévő szabályozó normák alapján mindig ugyanabba az irányba tart.

- Egy tagállam területét érintő szecesszió az adott tagállam belpolitikájának a hatásköre, abba más szerv nem avatkozhat bele, így az EU, illetve azon belül a Bizottság sem;
- Az uniós jogban nincsenek olyan paragrafusok, amelyek arra a speciális esetre kínálnának jogilag helytálló megoldást, mint a tagállamaiból történő szecesszió.⁵⁶

A Bizottság elnökeként Barroso azonban konkrétabb véleményt fogalmazott meg: egy tagállamból kivált új állam területére már nem vonatkoznának az uniós szerződések, egyúttal kikerülne az EU-ból is, és csatlakozási kérelmet kellene benyújtania. Felvételénél szigorúan az uniós alapszerződések normáit kell követni, a belépési feltételek adottak, ez alól egy kérelmező sem lehet kivétel, végig kellene mennie a teljes csatlakozási folyamaton, kérelmét minden tagállamnak el kell fogadnia.⁵⁷ Erre az álláspontra utalt a Bizottság 2015 őszén is, miközben jelezte, hogy nincs joga szecessziós ügyekben állást foglalni, amikor az egyik spanyol EP-képviselő fordult a testülethez: az ugye nem ismerné el Katalónia függetlenségének egyoldalú kikiáltását, mivel az sértené Spanyolország területi integritását és alkotmányát.⁵⁸

A Bizottság elnökének álláspontját a kiválásban ellenérdekelt többségi nemzetek lelkesen fogadták, azonban sokan mások nem osztják. A Barroso-tétel eleve csak olyankor lehet valamennyire érvényes, amikor egyértelműen az eredeti, maradék állam minőségű utódállamnak és a szecessziót választó terület új állam lenne.⁵⁹ Katalónia minden valószínűség szerint ebbe a körbe tartozna. A Barroso-forgatókönyv ez esetben is problematikus,

ez alapján ugyanis az önállóvá váló terület egyik pillanatról a másikra kikerülne az EU-ból, a szecesszió percéig az unió része, tagja lenne, onnan kezdve hirtelen nem. Ez káoszt, rendezetlen, zavaros helyzetet teremtene. Az unióból történő tagállami kiválás szabályozásából logikusan következik, hogy egy tagállamból való szecesszió esetén is több éves tárgyalássorozattal lehet az új helyzetet sikeresen menedzselni, akkor is, ha az új entitás ki akar válni, és akkor is, ha EU-tag kíván maradni-lenni, mivel mindkét eshetőség összetett, komplex kihívás. Szecessziós esetben a kiválásról szóló, állam és kiszakadó entitás között zajló tárgyalásos folyamattal párhuzamosan az EU-tagságról, az uniós szerződések szükséges módosításáról is megállapodásra kell jutni. Fő célként az EU területi és politikai integritásának, az uniós állampolgárok jogainak megóvását kell követni, ez felel meg az uniós szerződések, az integráció szellemiségének, és nem a Barroso-féle álláspont. Ehhez az összes tagállam beleegyezése szükséges, ami nyilván nem lenne egyszerű kihívás.⁶⁰

Ez a megoldás ugyanakkor nem ad választ Katalónia problémáira, hiszen ott a kiválási szándékról hallani sem akar az otthagyni kívánt állam, vagyis Spanyolország. De ez esetben is az tűnik egyedül járható útnak, ha tárgyalásokat kezdenek egymással, amibe az EU is bekapcsolódna egyfajta moderátor, közvetítő, megegyezést elősegítő szerepben.

Elvben a következő forgatókönyvek képzelhetőek el a katalán kérdés megoldására:

1. Kiválás. Esélye nem sok, a spanyol pártok erre nem hajlandóak, egyedül a Podemos egyezne bele az erről szóló hivatalos ügydöntő katalóniai népszavazásba. Ez esetben az új állam uniós tagsága is bizonytalan elem.
2. Föderalizálás. A Néppárt hallani sem akar róla, és még ha ellenzékbe szorul is, attól még az alkotmánymódosításhoz kell majd a beleegyezése, ezért ezt is nehéz jelenleg reálisnak minősíteni.
3. A katalán nemzet jogi elismerése és fiskális paktum, a katalán belső pénzügyi önállóság megadása. Ennek sincs túl sok valószínűsége, a spanyol jobboldalról akkora az ellenállás vele szemben.
4. Valamivel kiterjedtebb autonómia, valamivel nagyobb fiskális mozgástér, kevesebb befizetendő pénzzel. Ez elképzelhető, de sovány eredmény lenne katalán oldalról.
5. Minden marad a régiben. Ez sem reális, erre Katalóniában már szinte senki sem vevő.

Jelen körülmények között lehetetlen megjósolni, hogy mi lesz a katalánok jövője. Sok nemzetközi és belpolitikai tényezőtől függ. Annyi bizonyos, hogy a katalánok többsége, a meghatározó katalán pártok, a parlament és a kormány kitartanak a függetlenedés szándéka mellett, míg a spanyolok zöme, a releváns spanyol pártok, a spanyol parlament és kormány továbbra is elutasítják azt. Az elmúlt évek fejleményeiből a spanyol többségi nemzet vezetői levonhatták volna a következtetést, hogy ha nem adják meg a kisebbségi katalán nemzetnek az elismerést, az egyenjogúságot, és nem alakítják át az államot a konszociációs reciprocitásnak megfelelően, megteremtve egyrészt a belső önállóságot, másrészt a központi állam közös kormányzásának feltételeit, annak súlyos következményei lesznek. Ezt nem tették meg, az alapvető reformok elodázása pedig aláásta a gazdasági válság miatt amúgy is megtépzott ország stabilitását, teljesen elidegenítette Spanyolországtól a katalánokat, radikalizálta, szecesszionistává tette a többségüket, már-már antagonisztikusá tette a spanyol-katalán ellentétet, spanyolok és a katalánok, spanyol és katalán nacionalista politikusok között egyre nagyobb a szakadék.

A 2015. évi választás-sorozat után a katalán jövő körüli politikai bizonytalanság szemernyit sem csökkent. Mondhatni, évek óta egy dolog maradt biztos a katalán-spanyol politikai relációban, Katalónia politikai jövőjét illetően, a bizonytalanság. Nem tudjuk,

Katalónia lakóinak többsége kitartóan ragaszkodik a függetlenséghez, vagy lassan beletörődnek abba, hogy annak nincs realitása. Valóban nincs realitása, vagy mégis létezik olyan útja, módja, amivel célhoz érhetnek? Egy valami viszont szinte bizonyos, mivel a szecesszió egyoldalú deklarálása nem tűnik valószínűnek, csak a Madriddal való párbeszéd, politikai megállapodás vezethet megoldáshoz.

Talán elérhető kompromisszumnak tűnik a mostani autonóm rendszer kibővítése a nemzeti státus és a pénzügyi autonómia megadásával. Ha Katalónia vezetői nem törekednek a tárgyalásos kiegyezésre, akkor még ennyi eredményt sem tudnak elérni, csak a katalán társadalom lesz még frusztráltabb. Annyira azonban nem lesznek elkeseredve, hogy balkáni példát követve fegyveres felkelés törjön ki körükben (ugyanis a jogi út esélytelenségével az erő maradna egyedül, de ez Katalónia esetén kizárható, ez nem az a helyzet, ez nem az a nemzet). A tárgyalásos úton megszerezhető engedmény esélyét növeli, hogy a 2008 óta tartó válság az egész spanyol politikai rendszer gyengeségét jelzi, a spanyol politika gyatrán teljesít, a politikai elit korrump, legitimitása megkérdőjeleződött, a spanyol állam alapvető strukturális átalakításra szorul, a területi berendezkedés sem hatékony, nincs érv, amellyel hitelesen lehetne védeni a regnáló megoldásokat.

IRODALOM

- Balcells, Albert (1996): *Catalan Nationalism: Past and Present*. London, MacMillan, 1996
- Beer, Patrice de (2014): *Catalonia has voted: now what?* opendemocracy.net/can-europe-make-it/patrice-de-beer/catalonia-has-voted-now-what. 2014. november 11.
- Bel, Germá (2013): *Anatomía de un desencuentro*. Barcelona, Destino, 2013
- Brubaker, Rogers (1997): *Nationalism Reframed: Nationhood and the National Question in the New Europe*. Cambridge University Press, 1997
- Buchanan, Allen, E. (1991): *Secession. The Morality of political divorce*. Westview Press, 1991
- Caminal, Miquel (2012): The Spanish „state of autonomous communities”. In: Requejo, F. – Caminal, M. (eds.): *Federalism, Plurinationality and Democratic Constitutionalism*. Routledge, 2012, 324–363. o.
- Castro, Liz (ed.) (2013): *What's up with Catalonia?* Catalonia Press, Ashfield, USA, 2013
- Catalonia Calling (2013) – What the world has to know*. Sapiens, Barcelona, 2013
- Centre d'Estudis d'Opinió. Political Opinion Barometer*. Press report, 34, 35, 36, 1st, 2nd, 3rd wave 2015. <http://www.ceo.gencat.cat/ceop/AppJava/pages>
- Civit i Carbonell, Roger (2013): *Anàlisi dels efectes de l'edat, la generació i el període en el suport a la independència de Catalunya 1991-2011*. ICPS Working Paper 312, Barcelona, 2013
- Conversi, Daniel (1997): *The Basques, the Catalans and Spain*. London, Hurst & Company, 1997
- Dowling, Andrew (2013): *Catalonia since the Spanish Civil War – Reconstructing the Nation*. Sussex Academic Press, Brighton, 2013
- Edward, David (2013): EU Law and the Separation of Member States. *Fordham International Law Journal*, July 2013, 1151–1168. o.
- Galán Galán, Alfredo: *Secesión de Estados y pertenencia a la Unión Europea*. Instituciones del federalismo: revista de studi juridic e politici. Nr. 1 (2013), 95–135. o.
- Guibernau, Montserrat (2004): *Catalan Nationalism – Francoism, Transition and Democracy*. Routledge, London, 2004
- Haljan, David (2014): *Constitutionalising Secession*. Hart Publishing, Oxford, 2014
- Harris, Simon (2014): *Catalonia is not Spain. A Historical Perspective*. 4Catsbooks, Barcelona, 2014
- Keating, Michael (2001): *Plurinational Democracy: Stateless Nations in a Post-Sovereignty Era*. Oxford University Press, 2001
- Liñeira, Robert (2013): Catalunya davant de la consulta sobre la independència. *Quaderns de L'ICPS* (Institut de Ciències Polítiques), Barcelona, Vol 4, Octubre 2013
- Lluch, Jaime (2013): *The Moral Polity of the Nationalist. Sovereignty and Accommodation in Catalonia and Quebec (1976-2010)*. Generalitat de Catalunya, Institut d'Estudis Autonòmics, Barcelona, 2013
- Marcet, Juan – Argelaguet, Jordi (1998): Nationalist Parties in Catalonia. In De Winter – Tursan: *Regionalist parties in Western Europe*. London, Routledge, 1998, 70–85. o.

- Matinero – Smith (ed.) (1996): *Nationalism and the Nation in the Iberian Peninsula*. Oxford, Berg, 1996
- McRoberts, Kenneth (2001): *Catalonia – Nation Building without a State*. Oxford University Press, 2001
- Nagy Mihály Zoltán (2014): Egyedi-e Koszovó? In: *Politikai krízisek Európa peremén*. Magyar Napló, Budapest, 2014, 295–307. o.
- Norman, Wayne (2006): *Negotiating Nationalism. Nation-Building, Federalism and Secession in the Multinational State*. Oxford UP, 2006
- Segura, Antoni (2013): *Crònica del Catalanisme. De l'autonomia a la independència*. Barcelona, Angle Editorial
- Sobrequés i Callicó, Jaume (2007): *History of Catalonia*. Editorial Base, Barcelona, 2007
- Sorens, Jason (2012): *Secessionism. Identity, interest and strategy*. McGill-Queens's UP, Montreal, 2012
- Strubell, Toni (2011): *What Catalans Want?* Catalonia Press, Ashfield, USA, 2011
- Vilanova, Pere (2014): *Catalonia referendum: a reality check*. opendemocracy.net /can-europe-make-it/perevilanova/catalonia-referendum-reality-check. 2014. november 13.
- Viver Pi-Sunyer, Carles (2010): *The Transition to a Decentralized Political System in Spain*. Forum of Federations, Ottawa, 2010, 24 p, ISSN 1922-558X, www.forumfed.org
- Viver Pi-Sunyer, Carles – Grau Creus, Mireia (2013): La contribució del parlament al procés de consolidació i desenvolupament de l'autogovern de Catalunya. In: *Revista d 'Estudis Autònoms i Federals (REAF)* Nr. 18, octubre 2013, 88–124. o.

JEGYZETEK

- * A tanulmány az Universitas-Győr Alapítvány és a Campus Hungary kutatási ösztöndíja révén készült el.
- 1 A szakirodalom feldolgozása mellett sokat tanultam a téma katalóniai szakértőivel folytatott beszélgetéseimből (Xavier Pons, Laura Huici, Pere Vilanova, Joan Vintro – egyetemi professzorok, Carles Viver Pi-Sunyer, Mercé Corretja – a Generalitat által alapított Autonomia Kutatóintézet vezetői).
- 2 Harris (2014) 25–161. o. Sobrequés (2007) 31–77. o., Catalonia calling (2013) 8–67. o.
- 3 Balcells (1996) 35–66. o., Conversi (1997) 11–29. o. McRoberts (2001) 21–28. o., Dowling (2013) 10–18. o.
- 4 Balcells (1996) 67–82. o., Conversi (1997) 30–36. o. McRoberts (2001) 28–29. o., Dowling (2013) 19–24. o.
- 5 Balcells (1996) 94–122. o., Conversi (1997) 38–41. o., McRoberts (2001) 32–39. o., Dowling (2013) 26–31. o.
- 6 Sobrequés (2007) 127–130. o.
- 7 Caminal (2012) 324–363. o., Viver Pi-Sunyer (2010), Guibernau (2004) 72–76. o.
- 8 Caminal (2012) 329–331. o.
- 9 Viver Pi-Sunyer (2010).
- 10 Katalónia saját rendőrsége, a mossos d'esquadra, 1994 és 2008 között fokozatosan váltotta fel az állam rendőri erőit. Guibernau (2004) 72–79. o.
- 11 A katalán nyelvű katalán himnusz azért is pikáns, mivel a spanyol állam himnuszának nincs szövege, ugyanis korábbi refrénjét, a „Viva España” jelszót Franco teljesen kisajátította, lejáratta.
- 12 Balcells (1996) 188–191. o., McRoberts (2001) 140–145. o.
- 13 Matthée (1988) 111–138. o., Conversi (1997) 208–216. o., McRoberts (2001) 130–136. o., Dowling (2013) 127–130. o.
- 14 Balcells (1996) 188–191. o., McRoberts (2001) 122–126. o.
- 15 McRoberts (2001) 148–150. o., Bel (2013) 125–150. o.
- 16 Guibernau (2004) 79–140. o.
- 17 Marcet (1998) 73–79. o., Guibernau (2004) 141–151. o., www.gencat.net, www.idescat.es.
- 18 McRoberts (2001) 75–78. o., Dowling (2013) 137–140. o.
- 19 Dowling (2013) 140. o., Sobrequés (2007) 130–134. o.
- 20 Caminal (2012) 346–348. o., Lluçh (2013) 270–273. o.
- 21 Lluçh (2013) 274. o.
- 22 Harris (2014) 263–271. o.
- 23 Caminal (2012) 348. o.
- 24 Dowling (2013) 155–158. o., Lluçh (2013) 274–278. o.
- 25 A katalán nacionalizmus hagyományos irányzatairól, a szeparatista politikai erőkről és támogatásukról lásd Lluçh (2013) 73–92. o., Marcet (1998) 79–84. o., Guibernau (2004) 82–94. o., Dowling (2013) 134–148. o.
- 26 A függetlenségi referendumot támogató két másik parlamentbe bejutó párt, a baloldali környezetvédő ICV-EUiA 9,9%-kal 13 mandátumhoz, a radikális baloldali CUP (Candidatura d'Unitat Popular) 3,5%-kal 3 helyhez jutott. Az ellenoldal három pártjának eredményei: a szocialista PSC 14%-kal 20 mandátumot, a Néppárt 13%-kal 19, míg a populista, spanyol nacionalista Ciutadans 8%-kal 9 mandátumot szerzett.

- 27 Liñeira (2013) 4. o., Lluch (2013) 278. o., Bel (2013) 55. o., Civi i Carbonell (2013) 21. o.
- 28 Uott.
- 29 Bel (2013) 26. és 56. o., Lluch (2013) 279. o.
- 30 Ezek az adatok a Generalitat által létrehozott CEO (Centre D'Estudis d'Opinio) katalán kutatóintézet-től származnak, a spanyol állam által működtetett CIS (Centro de Investigaciones Sociológicas) évek óta nem készít ilyen elemzéseket, nem tudjuk tehát összevetni az eredményeket. A CIS legutolsó ilyen felmérése 2011-es, akkor 36% támogatta, 48% elleanzte a függetlenséget, míg 16% bizonytalan volt.
- 31 Bel (2013) 43. o.
- 32 Viver Pi-Sunyer (2010).
- 33 Norman (2006) 177–179. o.
- 34 Viver Pi-Sunyer (2010) 17–19. o.
- 35 Bel (2013) 151–185.o., Catalonia calling (2013) 90–96. o.
- 36 Bel (2013) 79–80. o.
- 37 Bel (2013) 189–226. o. Catalonia calling (2013) 105–111. o.
- 38 <http://catalanassembly.org/en/>, <http://catalunyaiindependencia.blog.hu/>, <http://english.vilaweb.cat>
- 39 http://sportgeza.hu/futball/2014/10/23/tenyleg_kiszall_a_barca_a_spanyol_bajnoksagbol/
- 40 Beer (2014), Vilanova (2014).
- 41 A GESOP februári kutatását, amely a 2014. novemberi adatfelvételt ismételte meg, az El Periodico 2015. március 4-i száma címlapon és további négy oldalon mutatta be.
- 42 <http://english.vilaweb.cat/politics/support-for-the-independentist-parties-in-catalonia-municipality-by-municipality>
- 43 <http://www.elmundo.es/cataluna/2015/09/21/55ff071d22601d70588b458f.html>, <http://24.hu/kulfold/2015/09/23/szakadhat-spanyolorszag-odavagnak-a-barca-realnak-is/>
- 44 <http://mno.hu/kulfold/katalan-valasztasok-maskent-latjak-az-eredmenyt-1306324>, http://index.hu/kulfold/2015/09/27/a_fuggetlensegi_partok_nyerhetnek_a_katalan_valasztason/
- 45 CEO 2015. februári, júniusi és októberi reprezentatív felmérései.
- 46 <http://english.vilaweb.cat/noticies/the-parties-in-catalonia-have-reached-an-agreement-to-form-an-independentist-government/>, <http://english.vilaweb.cat/noticies/carles-puigdemont-130th-president-of-catalonia/>, <http://www.vilaweb.cat/noticies/who-is-carles-puigdemont/>
- 47 <http://privatbankar.hu/makro/nem-csak-askotokban-langolt-fel-az-allamalapitasi-kedvrovidesen-ket-uj-oroszag-lehet-europaban-296197>, <http://english.vilaweb.cat/noticies/parliament-approves-a-democratic-unilateral-mechanism-to-split-from-spain/>, <http://english.vilaweb.cat/noticies/spanish-constitutional-court-suspends-pro-independence-roadmap/>
- 48 A szecesszióknak több elméleti megközelítése is létezik. Ilyenek a szecesszió nacionalista, közösségi választási, föderalista elméletei, vagy Allen Buchanan just-cause elmélete. Norman (2006), Hajlan (2014) 84–247. o., Sorens (2012) 32–51. o., Buchanan (1991)
- 49 Sorens (2012) 32–51. o.
- 50 Nagymihály (2014) 299. o., Buchanan (1991)
- 51 Lásd a québeci példát.
- 52 Barcelona–Madrid 0:1. HVG, 2014. 11.06. 30–31. o.
- 53 Keating (2001)
- 54 Viver Pi-Sunyer – Grau Creus (2013) 119–124. o.
- 55 Vilanova (2014).
- 56 Galán (2013).
- 57 Véleményét az egyik brit parlamenti bizottság elnökének írt levelében fejtette ki. Edward (2013) 1153. o.
- 58 http://index.hu/kulfold/eurologus/2015/09/26/trollkodnak_a_katalanokkal_az_europai_bizottsagnal/
- 59 Ha a szétválással nincs egyértelmű államutódlás, mivel a régi állam megszűnik, és mindkét keletkező entitás új állammá minősül, akkor mindkettő egyformán jogutódnak számíthat. Belgium, illetve az onnan esetleg kiválni szándékozó Flandria esetében például ez lenne a helyzet. Edward (2013) 1161–1168. o.
- 60 Edward (2013), Galán (2013).